

СЪДЪРЖАНИЕ

МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ	3
ВЪВЕДЕНИЕ	3
ГЪВКАВОСТ НА ОБУЧЕНИЕТО В ЕВРОПЕЙСКИТЕ СИСТЕМИ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ	4
МЕХАНИЗМИ ЗА ПУБЛИЧНО ФИНАНСИРАНЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ЕВРОПА И ТЯХНОТО СОЦИАЛНО ИЗМЕРЕНИЕ	9
ПУБЛИЧНО ФИНАНСОВО ПОДПОМАГАНЕ НА СТУДЕНТИТЕ В ЕВРОПА	12
СТУДЕНТСКИ ТАКСИ И ФИНАНСОВА ПОДКРЕПА В ЕВРОПА	18
ВЛИЯНИЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА КРИЗА ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В ЕВРОПА	24
РЕФОРМА И МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В СТРАНИТЕ ПАРТНЬОРИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	27
ВТОРА ФАЗА НА „ПАКТ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ 2020“ В ГЕРМАНИЯ	30
ПРОГНОЗИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В ШВЕЙЦАРИЯ ДО 2019 г.	32
ЦИФРИ И ФАКТИ	43
РАЗХОДИ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ В СТРАНИТЕ ОТ ЕС	43
СТУДЕНТСКИ ТАКСИ ЗА ОБУЧЕНИЕ В ЕС	44
ТАКСИ И ПОДПОМАГАНЕ НА СТУДЕНТИТЕ В ЕСТОНИЯ	45
ТАКСИ И ПОДПОМАГАНЕ НА СТУДЕНТИТЕ ВЪВ ФИНЛАНДИЯ	46
ТАКСИ И ПОДПОМАГАНЕ НА СТУДЕНТИТЕ В ЧЕХИЯ	47
СРЕДСТВА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И ИЗСЛЕДВАНИЯ, ПРЕДОСТАВЕНИ ОТ ФЕДЕРАЛНОТО ПРАВИТЕЛСТВО НА ГЕРМАНИЯ	49
НОВИ ИНФОРМАЦИОННИ ПРОДУКТИ НА НАЦИД	50

Бюлетинът INFOсвят
се изготвя по материали от реномирани
чуждестранни източници.

Редакционен съвет:
Ваня Грашкина,
Яна Панова, Мария Стоянова,
Юлия Дичева

Отговорен редактор:
Мария Стоянова
Стилов редактор:
Нели Колева

Адрес: бул. "Д-р Г. М. Димитров" № 52 А
1125 София
тел.: 817 38 60
e-mail: requests@nacid.bg

ISSN 1312-473

МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

На 20 септември 2011 г. е публикувано съобщението¹ на ЕК „**В подкрепа на растежа и създаването на работни места - програма за модернизирване на системите за висше образование в Европа**“. В него се подчертава, че основната отговорност за осъществяване на реформи във висшето образование продължава да бъде на държавите членки и на самите образователни институции. Въпреки това процесът от Болоня, програмата на ЕС за модернизация на университетите и създаването на Европейско изследователско пространство показват, че предизвикателствата и тяхното отразяване в политиката надхвърлят националните граници.

В Съобщението са разгледани основните въпроси за държавите членки и институциите за висше образование, свързани с модернизацията на висшето образование. Те са:

- увеличаване на дела на завършващите, за да се осигурят кадри с висше образование и изследователи, от които Европа се нуждае;
- подобряване на качеството и подходящата насоченост на висшето образование;
- повишаване на качеството чрез мобилност и трансгранично сътрудничество;
- осъществяване на връзка между висшето образование, научните изследвания и бизнеса за постигане на върхови постижения и регионално развитие;

- подобряване на управлението и финансирането.

ЕС може значително да подкрепи усилията на отделните страни да реформират системите си за висше образование чрез различните политики и бюджетните инструменти. В Съобщението е посочен приносът на ЕС за стимулиране на прозрачността, диверсификацията, мобилността и сътрудничеството чрез:

- подкрепа на реформата посредством факти, анализ и прозрачност на политиката;
- насърчаване на мобилността;
- поставяне на висшето образование в центъра на иновациите, създаване на работни места и заетост;
- подкрепа на международния характер на европейското висше образование;
- подобряване на дългосрочното въздействие и взаимното допълване на финансирането от ЕС.

Описани са и стъпките към интелигентно, устойчиво и приобщаващо европейско висше образование.

В настоящия брой на бюлетина „INFO-свят“ са включени част от темите, засегнати в публикувания през 2011 г. доклад² на европейската образователна мрежа Eurydice “Модернизирване на висшето образование в Европа: финансиране и социално измерение”.

¹ Пълният текст на Съобщението на български език е публикуван на интернет страницата на MOMH на адрес: http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/news-home/2011/EC_567_2011_Edu_2020.pdf

² „Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension“

Пълният текст на доклада на английски език е публикуван на интернет страницата на Eurydice на адрес: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131EN.pdf

ГЪВКАВОСТ НА ОБУЧЕНИЕТО В ЕВРОПЕЙСКИТЕ СИСТЕМИ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

В своите политически документи ЕК подчертава ролята на университетите за успешен преход към икономика и общество на знанието. Ето защо институциите за висше образование трябва да се отворят към по-гъвкаво обучение и да въвеждат по-достъпни възможности за широко участие и на неравностойни групи от населението, както и общо нарастване на броя на студентите.

Модернизирането на висшето образование в този аспект все още е голямо предизвикателство за много държави. В почти всички страни членки на ЕС действат регламенти или други мерки, които имат за цел да повишават гъвкавостта на висшето образование. Сред най-често срещаните разпоредби са признаването на неформално и информално придобитите знания и опит (признаване на предходно обучение), както и заочното обучение.

Гъвкавостта на висшето образование се увеличава и в резултат на развитието на нови технологии. Дистанционното обучение, е-обучението и развитието напоследък на отворените университети в редица страни като Гърция, Испания, Кипър, Холандия и Норвегия показват, че институционалната среда на висшето образование се променя.

Пътища за достъп до висше образование

Гъвкавостта на дадена система за висше образование може да се оцени и чрез осигурените пътища за достъп до висше образование. В този аспект в Европа има два типа държави: които предлагат и които не предлагат

гарантирано право на висше образование. Гарантирането на право е въпрос на образователна философия и много образователни системи предпочитат да поддържат идеята за институционалния избор. От практическа гледна точка, най-често срещаните ограничения са свързани с броя на финансираните места в някои или всички области на обучението. Те обикновено се регулират от публичните власти. От друга страна, институциите за висше образование често имат свои собствени процедури за прием във всички или в някои области на обучението.

За да се увеличи достъпът до институции за висше образование, много страни въвеждат различни пътища за прием във висшето образование. Най-типичен си остава сертификатът за завършено средно образование. В редица страни средното професионално образование осигурява достъп до висше образование. Така е в Естония, където през учебната 2009-2010 г. 10,9% от завършилите професионално средно образование и обучение продължават в институция за висше образование.

В няколко страни като възможен път към висше образование се признава предходно обучение и индивидуално оценяване от университет. **Ирландия, Испания, Холандия и Норвегия** осигуряват достъп до висше образование на възрастни без сертификат от формалното средно образование при наличие на определена продължителност на трудовия опит или успешно завършен задължителен курс. В някои страни слабо представените групи получават допълнителни привилегии за прием във висше училище.

Фигура 1. Наличие на алтернативни пътища към висше образование за нетрадиционни кандидати в Европа през 2009-2010 година

Пояснения:

Има алтернативни пътища: означава, че съществува поне един алтернативен достъп до висше образование в област, различна от изкуствата. В случая дипломата за завършено общо или професионално образование не е необходимо условие за прием във висше образование.

Няма алтернативни пътища: означава, че дипломата за завършено общо или професионално образование е задължително условие за прием във висше образование.

Признаване на предходно обучение

Признаването на предходно обучение все по-често се прилага като механизъм, улесняващ предлагането на висше образование според разнообразните индивидуални потребности. През последните десет години се увеличава броят на страните, в които има регламенти за предходно обучение, а в други като **Гърция** и **Румъния** понастоящем се обсъжда законодателството по този въпрос. В **Малта** се реализират пилотни проекти за валидиране на неформално и информално обучение.

При сравнение на данните, показани на

фигури 1 и 2, се вижда, че в шест страни, които нямат алтернативни пътища към висше образование, действа законодателство, което изрично позволява на институциите за висше образование да признават предходно обучение. Сред тези страни са **Естония** и **Словения**, които изискват от институциите да признават предходно обучение. В останалите девет страни, в които няма алтернативни пътища към висше образование и законодателство, при решаването на този въпрос се разчита на практиките на институциите за висше образование и по този начин не се осигурява ясна референтна рамка за студентите.

В повечето страни ситуацията относно признаването на предходно обучение е такава, че, от една страна, има утвърдено законодателство или насоки за обща рамка, а от друга - институциите за висше образование са автономни да определят точните процедури и критерии. Предходното обучение обикновено се дефинира като придобити знания, умения и компетенции в неформално или информално обучение и практически стаж. В някои страни обаче като **Дания**, **Ирландия**,

Испания, Словения и Норвегия това определение включва и формалното обучение, което показва, че една концепция може да се разбира по много различни начини в цяла Европа.

В повечето страни законодателствата дават автономия на институциите за висше образование да прилагат процедури за признаване на предходно неформално и инфор-

Фигура 2. Наличие на правна рамка за валидиране на предходно неформално и информално обучение в сектора на висшето образование в Европа през 2009-2010 година

Пояснение:

В **Дания** ситуацията е специфична: отговорността за висшето образование е поделена между три министерства – на образованието, на науката, технологиите и иновациите и на културата. За програмите към Министерството на образованието законодателството изисква институциите за висше образование да признават предходно неформално и информално обучение в процеса на приемането. За програмите към другите министерства институциите имат право, но не са задължени да прилагат такива процедури.

Важно е да се направи разлика между възможността да се получи достъп до програма за обучение чрез признаване на предходно обучение и възможността за кредитиране с обучение в рамките на образователната програма на базата на признато предходно обучение. Практиката в Европа е различна и не всички страни предлагат и двете възможности.

мално обучение.

В група страни като **Естония, Франция, Словения, Финландия, Швеция** и отчасти **Белгия** и **Дания** институциите са задължени да прилагат процедури за признаване на предходно обучение.

В една трета от страните законодателството изрично позволява на институциите за висше образование да въвеждат процедури за валидиране на неформално и информално обучение.

В единадесет страни и в Германската общност на **Белгия** законодателството не се отнася до валидирането в сектора на висшето образование.

Съществува и друга група страни като **Полша** и **Великобритания**, в които признаването и валидирането на предходно обучение е всеобща практика, въпреки че не е въведена чрез законодателство.

В някои случаи признаването на предходно обучение може да се използва, за да се ва-

лидира цяла програма за обучение. В **Белгия** (Фламандска общност) например въз основа на придобити квалификации от предходно обучение и придобити необходими компетенции, студентът може дори да получи бакалавърска или магистърска степен, ако институцията реши. Подобна практика има и във Франция, където валидирането на предходно обучение има за цел частично или пълно присъждане на квалификации, включително степени от висше образование.

Признаването на предходно обучение за достъп до висше образование в няколко страни е обвързано с възрастта. В **Испания** например се признават три възрастови категории студенти – над 25, 40 и 45 години, за които действат различни условия за прием. В **Холандия** законодателството дава възможност на лица над 21 години да бъдат приети във висше образование на базата на изпит и дава специално право на изпитните комисии да вземат предвид и предходното обучение. В **Норвегия** кандидатите над 23 години с петгодишен практически опит или съчетано обучение и практика и които успешно са завършили определено ниво по шест предмета, се считат за изпълнили общите изисквания за прием във висше образование. Достъпът до висше училище, базиран на признато предходно обучение, се прилага за кандидати над 25-годишна възраст.

В някои страни са поставени ограничения върху степента, до която може да се признава предходно обучение, когато то е свързано с продължителността на програмата или броя на кредитите. В **Белгия** (Френската общност) студентите във висшите училища (hautes Mcole), които са доказали три години релевантен професионален опит, могат да се възползват от освобождаване въз основа на признато предходно обучение, но то не може да надвишава 20% от общата програма. В **Германия** могат да се достигнат до 50% от програмата. В **Италия** институциите за висше образование не позволяват признаване на повече от 60 кредита за бакалавър и 40 кредита за магистър.

Институциите за висше образование в **Чехия** могат да признават кредити, придобити в неформални курсове, но те не могат да надхвърлят 60% от общия размер на кредитите, необходими за завършване на дадена степен.

Освен за достъп до висше образование и пълно или частично провеждане на образователни програми, признаването на предходно обучение може да се използва от институциите за висше образование като критерий в процедурите за прием. Такава е практиката в **Естония** и **Словения**.

Загочно обучение

В над 50% от държавите в Европа загочното обучение има правен статут (фиг. 3). Преобладават страните, в които общото разбиране за загочно обучение се базира на редуциран брой на кредитните точки или на времетраенето на обучението, обикновено от порядъка на 75-50%. В други страни то се характеризира с различна организация на обучението, типични елементи на която са вечерни или седмични учебни часове и блоково обучение (например в Румъния то е един-два дни седмично или през седмица).

Взаимоотношения между работодатели и институции за висше образование за насърчаване на гъвкави модели на обучение

Половината от европейските държави не посочват никакви мерки за насърчаване на взаимоотношенията между работодателите и институциите за висше образование с цел развиване на гъвкави модели на обучение.

В някои страни съществува силна връзка между висшето образование и работодателите и там функционират интересни модели на сътрудничество.

Институциите за висше образование в **Латвия** и **Швеция** си сътрудничат с местни компании и други заинтересовани страни от обществото - например за разработването на нови курсове и програми за подготовка.

Фигура 3. Наличие на дефиниция или концепция за задочно обучение в Европа през 2009-2010 година

В някои страни се сключват споразумения между институциите за висше образование и работодателите за предоставяне на обучение или курсове в рамките на програмата за учене през целия живот. В **Испания, Латвия и Унгария** дори са задължителни консултациите с работодатели при създаване и стартиране на нова програма за обучение. В **Испания и Великобритания** (Шотландия) работодателите имат съществено присъствие в управляващите органи на университетите.

Заслужава да се подчертае като интересен пример партньорството между институциите за висше образование и работодателите във **Великобритания** (Англия, Уелс и Северна Ирландия) под формата на foundation degrees. Тези двугодишни квалификации в първия цикъл на обучение се разработват съвместно от университетите и работодателите и осигуряват общи умения, прило-

жими за всякакъв вид работа, както и специфични за определена дейност умения. За прием във foundation degrees не винаги се изискват традиционните квалификации, което ги прави привлекателни за хора от всички възрасти, които обикновено не обмислят да продължат образованието си във висше училище. Целите на тези квалификации са справяне с недостига от средно ниво умения, както и разширяване на участието във висшето образование. Те дават възможност както за продължаване на обучението в бакалавърска степен, така и за навлизане директно на пазара на труда. Квалификациите са еквивалентни на висшата национална диплома (HND).

Във **Франция** действа специална правна възможност под формата на трудови договори, улесняващи практическата работа по време на обучението. Законодателството определя два типа договори – за чиракуване (contrat d'apprentissage) и за трудова дейност.

Източник:

Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension, 2011
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131EN.pdf

М. Стоянова

МЕХАНИЗМИ ЗА ПУБЛИЧНО ФИНАНСИРАНЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ЕВРОПА И ТЯХНОТО СОЦИАЛНО ИЗМЕРЕНИЕ

През последните години се развива нова концепция за социалното измерение на висшето образование, която е в основата на редица международни политически документи. Развитието на повечето национални системи за висше образование, насочено към създаване на така наречените „масови“ и дори „универсални“ системи за висше образование, показва бързо променящата се същност на висшето образование.

В проучване на европейската образователна мрежа Eurymise, публикувано през септември 2011 г., е направен сравнителен анализ на националните политики, насочени към модернизация на висшето образование и засилване на неговото социално измерение. Обхванати са 31 държава, вкл. всички страни членки на ЕС плюс Исландия, Лихтенщайн, Норвегия и Турция.

Публично финансиране на институциите за висше образование и разпределение на средствата според приоритетите

В проучването се посочва, че по отношение на финансирането на институциите за висше образование (ИВО) в Европа то се осъществява главно от публични средства,

въпреки че в някои страни частното финансиране заема значителен дял от общото финансиране на висшето образование.

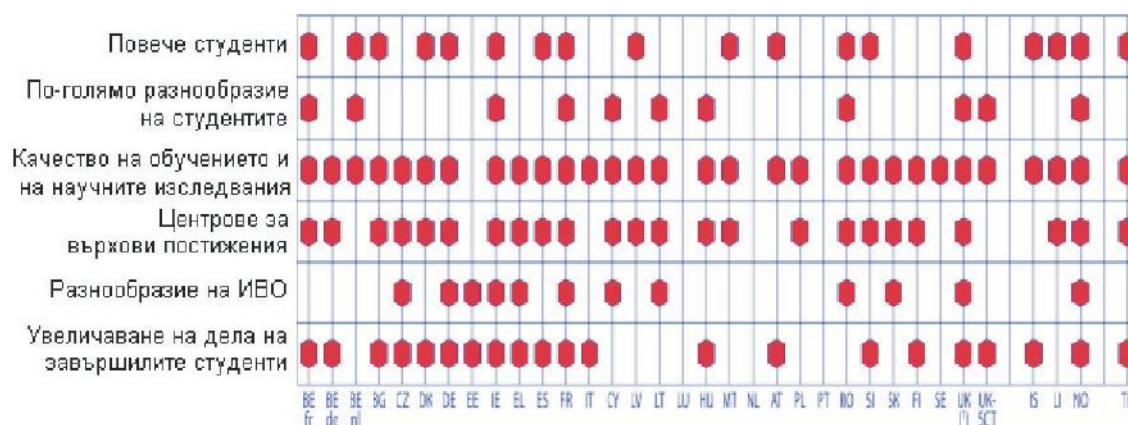
Публичното финансиране на ИВО зависи от определените във всяка страна най-важни политически цели, които в повечето случаи са групирани в четири или повече категории.

В повечето страни най-често се обръща внимание на подобряване на качеството на обучението и на научните изследвания. Някои страни си поставят цели за създаване и подпомагане на центрове за върхови постижения и за нарастване на дела на студентите, които завършват навреме висшето си образование. Тези цели са наистина ключ към подобряване на качеството на системата за висше образование.

От друга страна, цели, които пряко се отнасят до социалното измерение, т.е. постигане на по-голямо разнообразие на студентите и по-голямо разнообразие на ИВО, се разглеждат като приоритет по-рядко - само в 13 национални системи.

Като цяло повечето страни прилагат комбинация от различни механизми за финансиране (фиг. 2). Изследването на Eurymise се фокусира върху най-важните от тях, чрез ко-

Фигура 1. Най-важните политически цели за определяне на публичното финансиране на висшето образование през 2009-2010 година

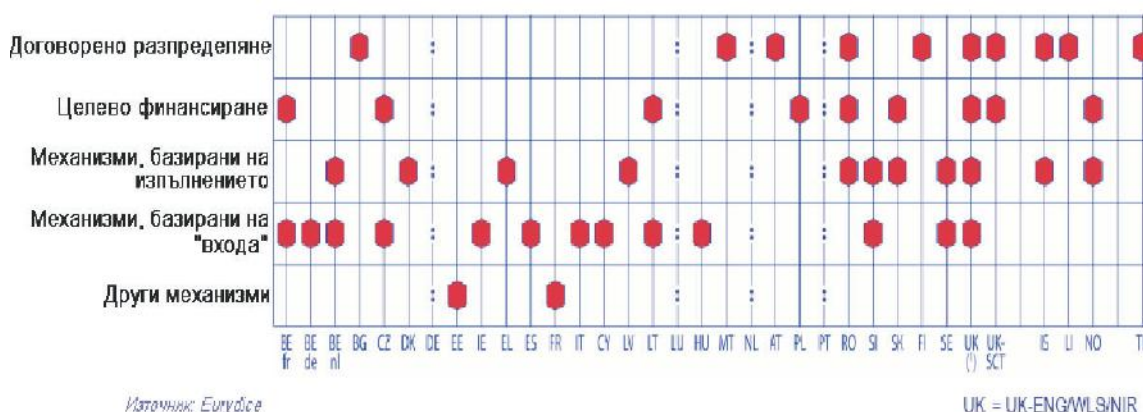

Източник: Eurymise

UK⁽¹⁾ = UK-ENG/WLS/NIR*

* UK⁽¹⁾ включва Англия, Уелс и Северна Ирландия (ENG/WLS/NIR); UK SCT представлява Шотландия.

Фигура 2. Най-важните механизми за финансиране на институциите за висше образование

ито се разпределят над 70% от публичните средства.

Установено е, че в голяма част от страните повечето публични средства за финансиране на ИВО се определят на базата на единствен механизъм за финансиране. Само седем страни посочват, че се опират на комбинация от два различни механизма за осигуряването на 70% от публичните средства. Комбинациите от механизми в тези страни не са еднотипни.

Механизмите, базирани на „входа“ като например броя на приетите студенти, са най-широко прилаганият подход в десет системи за висше образование. В **Белгия** (Германската общност), **Ирландия**, **Италия** и **Кипър** публичното финансиране изцяло (100%) се основава на входните механизми, а в **Унгария** то е 91%. През следващите години в **Ирландия** е планирано да се въведат и механизми, свързани с резултатите.

Договореното разпределение на средствата, т.е. механизми за неавтоматично разпределяне между правителството и ИВО, което често се базира на разпределянето от предишни години, е традиционна форма за публично финансиране.

Механизмите, базирани на изпълнението, са обвързани с постигнатите резултати на ИВО за даден период. Резултатите могат да се измерват както на „изхода“ (например брой на завършилите студенти), та-

ка и на „входа“ (например брой на студентите/персонала с определени характеристики). Те са широко разпространени в Европа, но в повечето държави не се прилагат за голямата част от публичното финансиране.

В **Дания**, **Гърция** и **Латвия** този механизъм се прилага за над 70% от публичното финансиране на ИВО.

В **Естония** голямата част от финансирането се основава на броя на завършилите, т.е. на резултатите, но тъй като ИВО в страната не се подлагат на санкции, в действителност системата не може да бъде определена като основаваща се на резултатите и се включва в графата „други механизми“.

Във **Франция** разпределението на средствата зависи от броя на студентите, които са издържали изпитите, което също я причислява към графата „други механизми“.

В **Словения** се прилага комбинация от два механизма (на базата на резултатите и на входа), които са заложили във формула за финансиране.

В повечето европейски страни основните механизми за финансиране се съпровождаат от формули за финансиране, в които са заложили бъдещи цели за изпълнение, минали резултати и най-често - мерки за качеството и пригодността за заетост. По-рядко тези формули се използват за цели, насърчаващи социалното измерение. Само в осем страни формулите за финансиране са свързани основно с аспекти като разширяване

на участието във висшето образование.

В **Белгия** (Фламандската общност), **Ирландия**, **Франция**, **Италия** и **Полша** за студентите с увреждания е предвидена допълнителна сума.

Във **Великобритания** се разпределя допълнително финансиране на ИВО за разширяване на участието.

В **Испания** полът на студентите и на персонала се взема предвид поне в регионалните формули за финансиране.

В **Латвия** разходите за стипендии се калкулират при разпределяне на финансовите средства за ИВО.

В **Италия** са разпределени 6 млн. евро за увеличаване на дела на студенти с увреждания.

Използване на механизмите, базирани на изпълнението за засилване на социалното измерение на целите

Механизмите, базирани на изпълнението, позволяват да се осъществи пряка връзка между целите на публичната политика и финансирането на висшето образование. Следователно те са потенциално добър инструмент

за насърчаване на социалното измерение на висшето образование, при условие че критериите за изпълнението са относими към този аспект.

Различните механизми за финансиране притежават разнообразен потенциал за засилване на равнопоставеността във висшето образование.

Механизмите, базирани на изпълнението, са добър инструмент за поощряване на ИВО, тъй като са насочени към постигнатите резултати. Освен това те могат да поощрят университетите да засилват социалното измерение чрез прием на повече студенти от слабо представените групи, за да се гарантира, че студентската общност отразява разнообразието на цялото население.

От 22-те европейски страни, които прилагат механизми, базирани на изпълнението, само осем от тях включват елементи, които се считат за част от социалното измерение като например социално-икономически условия, пол на студентите, инвалидност, етнически и географски произход, възраст и завръщащи се студенти. В пет от осем-

Фигура 3. Механизми, базирани на изпълнението със социално измерение, 2009-2010 година

Източник: Eurydice

те страни основен елемент е инвалидността, докато социално-икономическите условия и полът на студентите и персоналът се взимат предвид поотделно като елемен-

ти в три страни. **Италия** и **Франция** се ограничават до отделни елементи за инвалидност, съответно пол и социално-икономически условия.

Източник:

Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension, 2011

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131EN.pdf

М. Стоянова

ПУБЛИЧНО ФИНАНСОВО ПОДПОМАГАНЕ НА СТУДЕНТИТЕ В ЕВРОПА

Изграждането на справедлива система за финансово подпомагане на студентите се основава на избора на критерии. При създаването на такава система съществуват редица аспекти, които трябва да бъдат взети под внимание. Наличните ресурси могат да се разпределят възможно най-широко, но последиците от това са намаляване на ефекта от подкрепата. Ако ресурсите се разпределят между една по-малка група студенти, трябва да се определи кои от студентите да бъдат подпомагани. Социалното измерение поражда въпроса дали не е по-справедливо и по-ефективно подпомагането да се основава на финансовите потребности. Трябва да се прецени до каква степен да бъдат финансово възнаградени студентите, които се представят добре в обучението си и дали това възнаграждение засилва социалното неравенство за сметка на тези, които имат същия потенциал, но не са в състояние да го развият поради социална и финансова неравнопоставеност. В резултат от провеждане на редица дискусии всички национални системи за студентско подпомагане имат установени принципи по тези въпроси.

Критерии за предоставяне на грантове/стипендии

На фиг. 1 са показани основните критерии, използвани от страните в проучването на Eurydice при предоставяне на публично финансиране на студентите чрез грантове или стипендии. В **Дания**, **Финландия**, **Швеция** и **Великобритания** (Уелс) е установена система за универсални грантове за редовни студенти, при условие че са изпълнени някои ос-

новни изисквания за образователни постижения. Затова в тези страни не се изискват критерии. За всички групи страни основният въпрос е дали грантовете да се предоставят въз основа на финансови потребности или академични постижения, или въз основа на комбинация от тези два основни критерия.

Най-голям дял имат страните, които съчетават двата критерия, някои от страните предоставят грантове въз основа на финансови потребности, а други на базата на академични постижения. **Естония** съчетава критерии въз основа на учебния курс или областта на обучение с академични постижения. **Гърция** също основава своята система за грантове предимно на критерия за академични постижения, като предоставя грантове на студенти за отлични резултати на изпитите, независимо от финансовото им състояние, но размерът на грантовете зависи от него.

Една малка група страни, състояща се от **Белгия** (Френска общност), **Ирландия**, **Холандия**, **Финландия**, **Великобритания** и **Лихтенщайн**, предоставя грантове само въз основа на финансовата необходимост, въпреки че в някои от тези случаи размерът на грантовете или тяхното продължаване по време на учебната програма може да зависи от успешните академични постижения.

Критерии за отпускане на кредити

По отношение на студентското кредитиране проучването разглежда само систе-

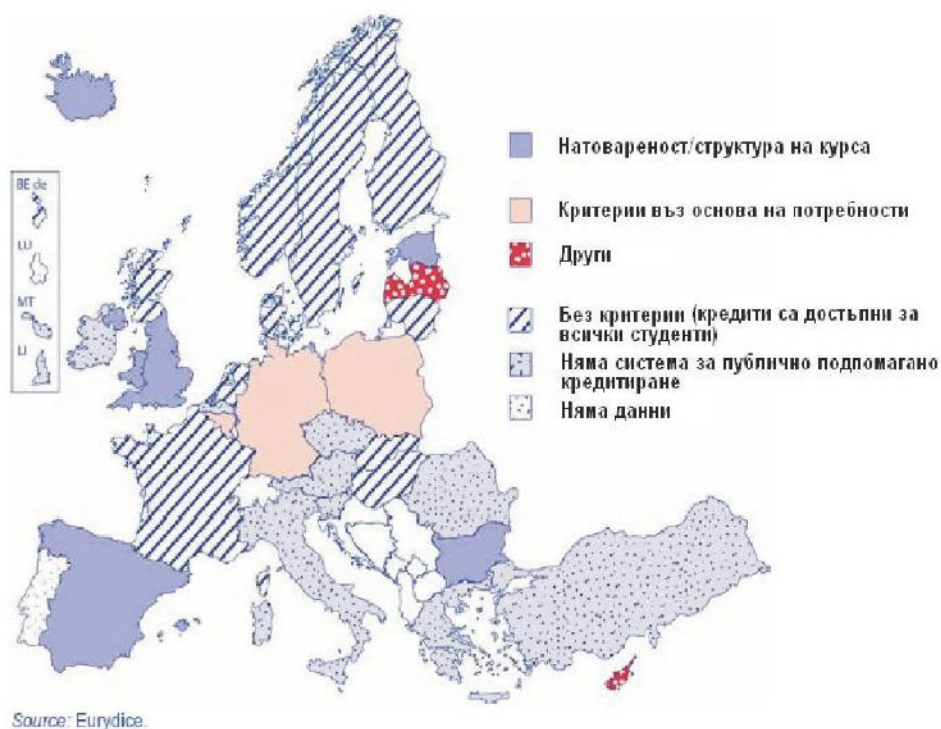
Фигура 1. Критерии за предоставяне на грантове/стипендии в първия и втория цикъл на висшето образование, 2009-2010 година

мите за публично подпомагане чрез кредити, а не частните кредити, които индивидуално могат да се договарят с банки. Публично подгържани системи за кредитиране на студен-

тите се срещат в около две трети от европейските страни. В 23 национални системи кредитирането се обсъжда, а в 11 - финансовата помощ е основно от грантове.

Фигура 2. Критерии за отпускане на кредити в първия и втория цикъл на висшето образование, 2009-2010 година

Кредити се отпускат на всички студенти в десет национални системи (**Белгия** - Германска общност, **Дания, Франция, Литва, Унгария, Холандия, Словакия, Финландия, Швеция** и **Норвегия**), въпреки че в Унгария за студенти над 40-годишна възраст те не са допустими. Във **Франция** много малко студенти се възползват от студентско кредитиране.

Германия има сложна система за предоставяне на кредити. Най-голямо значение има държавният кредит (State Loan), който е част от редовното държавно подпомагане съгласно Федералния закон за насърчаване на образованието "BAföG". Той се предоставя въз основа на потребностите и е предназначен само за редовни студенти. След изтичане на редовното държавно подпомагане, се предлага и банков кредит ("BaföG-Bankdarlehen") при допълнителни условия. Съществува и „Кредит за образование“ ("Bildungskredit"), за който няма условия за финансово състояние. Предназначен е за редовни студенти, които са в напреднал етап на обучение. В страната има и „Студентски кредит“ ("Studienkredit"), който се предоставя от кредитната институция KfW без условия за финансово състояние и е предназначен само за редовни студенти. Всички тези кредити имат ограничения за възраст.

В проучването се установява една съществена разлика между грантове и кредити по отношение на критерия въз основа на потребностите. При предоставяне на грантове този критерий е от значение за всички страни с изключение на две национални грантови системи, но той се взема предвид само в две национални системи за студентско кредитиране (**Белгия** - Френска общност и **Полша**). Ето защо финансиране, което се предлага под формата на кредити и трябва да се изплаща от студентите, като цяло е по-широко приложимо.

В **България, Естония, Испания, Великобритания** и **Исландия** предоставянето на кредити зависи от критерии, които са свър-

зани със специфичния вид на учебната програма. В **Испания** кредитите се ограничават до нови магистърски програми от втория цикъл, а във **Великобритания** системата за студентско кредитиране е предназначена за студенти в първия цикъл. В **Естония** и **Словакия** само редовните студенти могат да се възползват от студентски кредити.

Специфичен случай е **Латвия**, където само 20% от кредитите в системата за студентско кредитиране са с държавно подпомагане и те се предоставят въз основа на критерии за академични постижения. За всички кредити трябва да се посочи поръчител на възраст под 65 години, в случай че студентите не разполагат със средства да изплатят кредита.

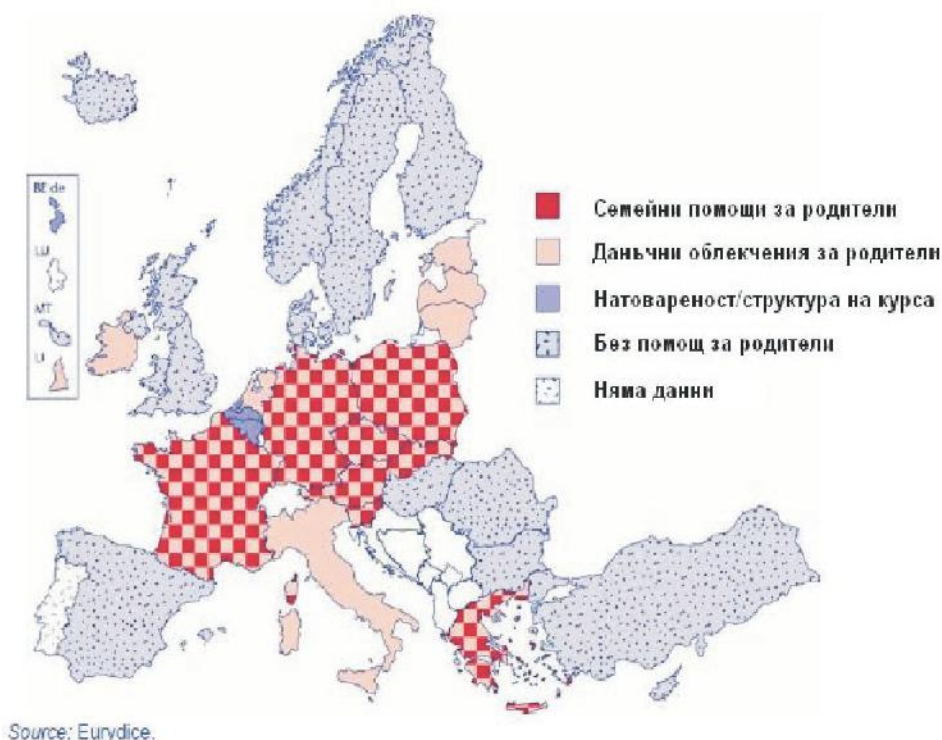
Данъчни облекчения и друго подпомагане

В редица европейски страни се прилагат данъчни облекчения и други финансови помощи за родителите на студентите. Това обаче не се отнася за тези студенти, които вече са родители. Фиг. 3 показва, че европейските страни са разделени наполовина по отношение на подпомагането на родителите, докато децата им се обучават във висши училища.

Девет страни (**Белгия, Чехия, Франция, Германия, Гърция, Австрия, Полша, Словения** и **Словакия**) предвиждат и двата вида подпомагане за родителите - данъчни облекчения и друго финансиране. В седем страни (**Естония, Ирландия, Италия, Латвия, Литва, Холандия** и **Лихтенщайн**) родителите на студентите също получават данъчни облекчения, но нямат право да претендират за допълнително финансиране. Във всички тези страни подпомагането на семействата е важен аспект на системата за подпомагане.

В останалите 16 системи за подпомагане няма нито данъчни облекчения, нито други финансови помощи за родителите. В скандинавските страни (**Дания, Финландия,**

Фигура 3. Данъчни облекчения и друго подпомагане за родителите, 2009-2010 година

Швеция, Исландия и Норвегия) това може да се обясни с културното разбиране на висшето образование, където студентите се считат за независими възрастни, и с типичната възраст за влизане във висшето образование, която е няколко години по-висока в сравнение с другите европейски страни.

Данъчни или финансови облекчения за родители липсват и в две от големите страни членки на ЕС (Испания и Великобритания), в редица страни от Централна и Източна Европа (България, Унгария и Румъния), както и в Кипър, Малта и Турция.

Осигуряване на средства за системата за финансово подпомагане на студентите

Качеството и ефективността на системата за подпомагане на студентите са пряко свързани с размера на финансовите средства, предоставени от държавния бюджет. Фиг. 4 представя изменението на размера на осигурените средства за предоставяне на публична финансова помощ за студентите в ЕС и отделните държави членки между 2000 и 2007 г. като процент от об-

щия бюджет за висше образование.

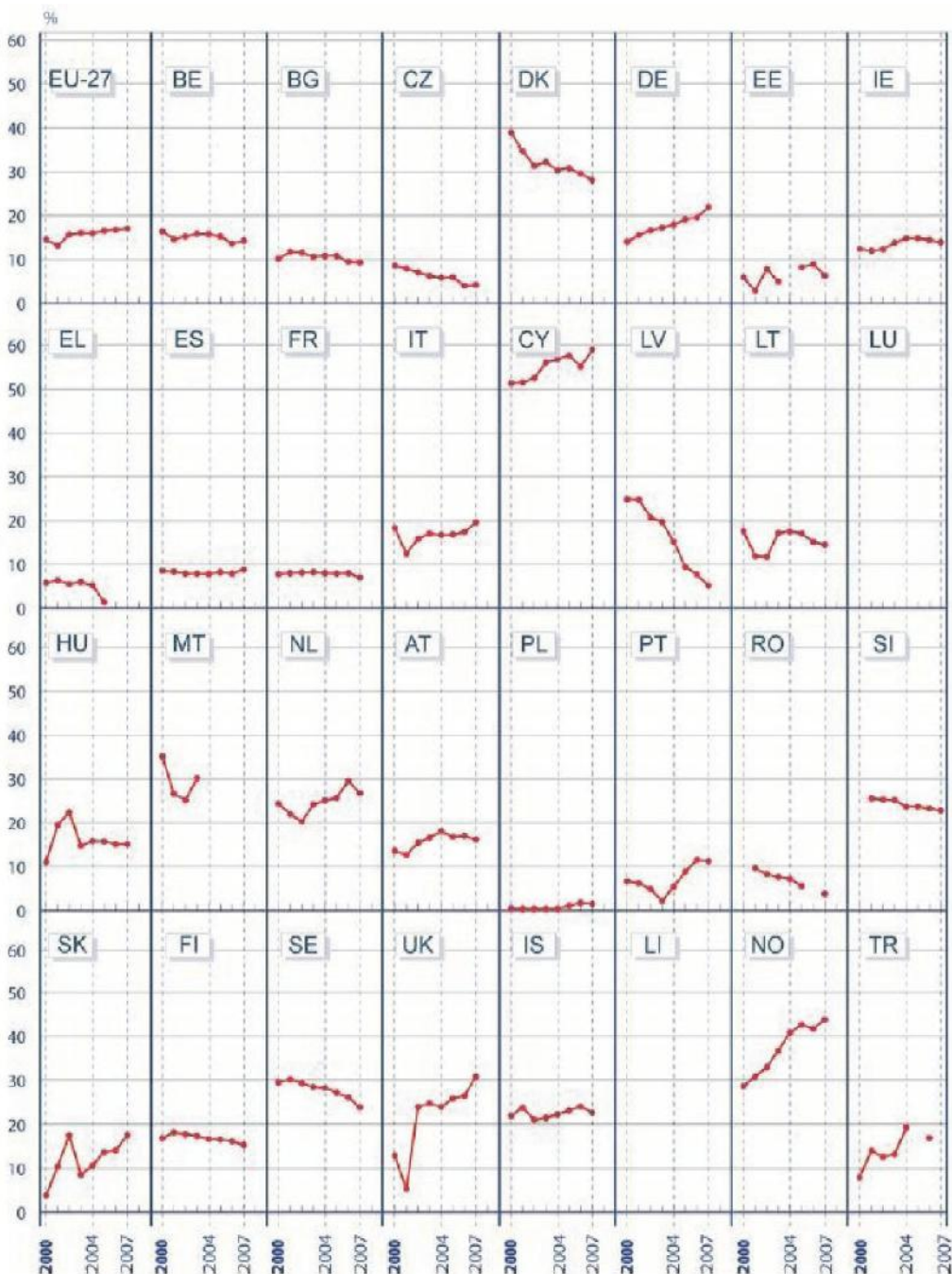
Докато предоставените средства за финансово подпомагане на студентите средно за ЕС-27 отбелязват леко нарастване – от 14,5% до 17%, в отделните страни се наблюдават големи различия и колебания в техния размер. Могат да бъдат идентифицирани три относително балансирани групи страни. **Първата група** са страните, в които има значително нарастване на отпуснатите финансови средства за системата за финансиране на студентите. Това са Германия, Кипър, Унгария, Португалия, Словакия, Великобритания, Норвегия и Турция. **Втората група** са страните, в които инвестициите във финансова помощ отбелязват малка промяна между 2000 и 2007 г. Така е в България, Естония, Ирландия, Испания, Франция, Италия, Полша, Финландия и Исландия. Има и **трета група** страни, където се наблюдава низходяща тенденция, като Белгия, Чехия, Дания, Гърция, Латвия, Литва, Румъния, Словения и Швеция.

Независимо от тези три национални тенденции обаче се забелязват много същес-

твени различия в дела от бюджета за висше образование, предназначен за финансово подпомагане на студентите. Неговият размер варира от най-високата стойност 59% за **Кипър** (обяснява се до голяма степен със значителния брой студенти, които получават подкрепа за обучение извън страната) до най-ниската стойност от 1,5% за **Полша**. Като се има предвид, че данните са от

2007 г., когато финансовата криза все още не е настъпила, страните, които инвестират най-много в системата за подпомагане на студентите, като процент от бюджета за висше образование, са **Кипър** (59%), **Норвегия** (43,8%), **Великобритания** (30,8%), **Дания** (28%) и **Холандия** (26,8%). Страните, чиито инвестиции представляват най-малък дял от бюджета за висше образование са **Пол-**

Фигура 4. Дял на финансовата помощ за студенти (грантове и/или кредити) от общите публични разходи за висше образование, 2000-2007 година

Source: Eurostat.

ша (1,5%), **Румъния** (3,8%), **Чехия** (4,2%), **Латвия** (5,1%) и **Естония** (6,3%). Въпреки, че тези данни трябва да се разглеждат и по отношение на размера на бюджета за висше образование, те ясно показват големите различия в подпомагането на студентите в Европа.

Забележки:

Студентските кредити като цяло не са включени. За периода 2000-2007 г. студентски кредити от публични източници не са достъпни в редица страни.

Пояснения:

Белгия: в разходите не са включени независими частни институции и Германската общност.

Дания и Исландия: разходите за ниво на образование, което е след средно, но не е висше, са частично включени във висшето образование.

Кипър: включена е финансовата помощ за студенти, обучаващи се в чужбина.

Португалия: няма данни за разходи на регионално и местно ниво на управление.

Словакия: разходите за ниво ISCED 5B са включени към втория етап на средното образование.

Друг аспект на данните от проучването показва страните, в които се наблюдава най-значително изменение на инвестициите в подпомагане на студентите през периода 2000-2007 г. **Великобритания** се откроява като страната с най-голям ръст на инвес-

тициите - от 12,9% през 2000 г. до 30,8% през 2007 г. **Норвегия**, която има по-висок дял на инвестиции през 2000 г. (29%), също отбелязва нарастване през годините с по 15%, за да достигне 44% през 2007 г. **Дания** показва обратно на Норвегия развитие, като започва от 39% през 2000 г. и завършва на 28% през 2007 г. Най-значителен спад на финансирането отбелязва **Латвия** - от 24,9% през 2000 г. до 5,1% през 2007 г. В **Чехия** намаляването на дела на средствата за финансиране на студентите е само 4,4%, но той започва от ниска изходна позиция през 2000 г. - 8,6%, затова този спад също е от голямо значение и вероятно оказва отрицателно въздействие.

Представените данни за формите на финансово подпомагане на студентите следва да се разглеждат както във връзка с нивата на финансиране, така и във връзка с ефективността на положените усилия за целево финансиране.

Това проучване не може да даде отговор на въпроса кога една система за финансиране на студентите може да се счита за ефективна и кога системата има критично недостатъчно финансиране. Разнообразието от системи за финансово подпомагане в цяла Европа може би не се познава достатъчно и тези различни национални практики вероятно имат значително въздействие - понякога положително, понякога отрицателно - върху постиженията на системите за висше образование.

Източник:

Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension 2011 - http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131EN.pdf

Л. Рачева

СТУДЕНТСКИ ТАКСИ И ФИНАНСОВА ПОДКРЕПА В ЕВРОПА

Въпросите за студентските такси и финансовата подкрепа е трудно да се разбират и сравняват точно и ясно на европейско равнище. Това е така, защото има много измерения, които трябва да се вземат под внимание. Взаимодействието на различни набори от данни е изключително важно, за да бъде по-добре разбрана реалността.

Основни подходи към студентските такси и подкрепата

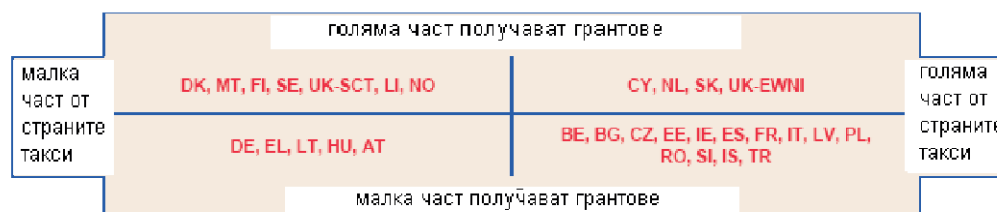
Фиг. 1 съчетава информация от две ключови характеристики на националните системи. *Първата* характеристика е дали по-голямата част от студентите заплащат, или не заплащат такси. *Втората характеристика* е дали по-голяма част от студентите получават, или не получават стипендии. Разгледани са всички студентски такси с изключение на вноските за студентски асоциации или съюзи. Установените основания за такси (например за обучение или регистрация и др.) не се вземат под внимание, както и нивото на събираните такси.

ху грантовете като основен показател за подкрепа на студентите е също опростяване, тъй като се пренебрегват други значими форми на финансова помощ. Въпреки това грантовете все пак са изразителен показател за по-голямата част от страните. Всъщност почти всички национални системи имат някаква форма на грантова система дори ако понякога грантовете се комбинират с кредити, данъчни облекчения за родителите или други форми на косвена подкрепа на студентите.

Чрез изследване на тези две характеристики на националните системи могат да се разграничат четири основни категории държави в Европа.

Първо - страни, където по-голямата част от студентите плащат такси и също получават грантове. Четири национални системи влизат в тази категория (**Кипър, Холандия, Словакия и Великобритания** (Уелс и Северна Ирландия)). На пръв поглед моделът изглежда интересен, тъй като дър-

Фигура 1. Дял на студентите от първия и втория цикъл, плащащи такси и получаващи грантове, 2009-2010 година

Източник: Eurydice

Обяснителна бележка

Фигурата представя опростен общ преглед, като се фокусира върху:

- дела на плащаните студентски такси, но не размера на платените такси;
- грантовете, а не другите форми на финансова подкрепа на студентите.

Бележка по страни

Великобритания: информацията се отнася само за редовните студенти в първия цикъл на обучение.

Съсредоточаването на вниманието вър-

жавата осигурява финансова помощ за по-голямата част от студентите, докато държавните висши училища събират такси от по-голямата част от студентите. Въпреки това пълното разбиране на тези национални системи изисква да се разгледат много други аспекти на системите за заплащане и подкрепа. Част от обяснението за тази на пръв поглед парадоксална система се крие във факта, че студентските такси в тези страни са универсални. В същото време грантовата система като цяло е насоче-

на към специфични групи от студенти, като по този начин се облекчава влиянието на таксите върху тези конкретни групи. **Кипър** е в тази категория въз основа на таксата за втория цикъл, тъй като кипърските студенти и студентите в ЕС не плащат такси в първия цикъл на обучение. Групата включва и **Великобритания** (Англия, Уелс и Северна Ирландия), където важен аспект на системата е, че таксите се плащат само след дипломирането и когато завършилият е спечелил доход над определен праг на доходите. Така в действителност таксите се изплащат под формата на прогресивно облагане, което продължава, докато заемът бъде напълно погасен. Част от парите, генерирани от такси в тази система, след това се насочват обратно в системата като целенасочена подкрепа за студенти.

Второ, съществува категория страни, които са далеч по-многобройни - повече от половината от разглежданите национални системи, където по-голямата част от студентите заплащат такси, докато по-малката част получават грантове. Макар и такава система да не изглежда много удобна за студентите, е важно да се има предвид, че общата картина не показва нивото на таксите и тяхното въздействие върху различните студентски профили и бюджети. Ето защо е важно да се признае, че тази категория очевидно включва страни, където таксите са умишлено по-ниски и достъпни за по-голямата част от студентите, понякога малки такси, колкото само за регистрация, и където подкрепата за студентите е съществено целенасочена. Като цяло тази категория страни могат да се считат като оперативен "финансов модел за преразпределение", който споделя много общи характеристики със страните в първата категория. И в двата случая системите за генериране на доходи могат да бъдат използвани за насочване на ресурси към тези, които изпитват най-голяма необходимост. Въпреки това в нито една от системите няма изискване всички приходи от такси да се използват за подкрепа на студентите, като по този начин събраните средства могат да се из-

ползват и за други цели, включително основно за финансиране за висшето образование.

Третият модел без съмнение е предпочитан избор за повечето студенти. При него малцинството заплаща такси, а мнозинството получава безвъзмездни средства. Този модел се прилага само в седем държави - **Дания, Малта, Финландия, Швеция, Великобритания** (Шотландия), **Лихтенщайн и Норвегия**. Като се има предвид географското местоположение на тези страни, става ясно, че до голяма степен това може да се счита като Северноевропейски или дори Скандинавски модел. Ключовото условие, за да бъде той осъществен, е наличието на силен обществен консенсус относно важността и стойността на висшето образование, а оттам и готовност да се осигурят значителни инвестиции в подкрепа на студентите.

Четвъртият модел обхваща страни, където само малка част от студентите заплащат такси и само малка част получават грантове. Тази група от пет страни (**Германия, Гърция, Литва, Унгария и Австрия**) е огледален образ на първата група и може да се счита, че държавата играе по-скоро пасивна роля, като тя нито предоставя грантове, нито изисква такси от студентите.

Германия обаче е особен случай сред тези страни, тъй като плащането на таксите зависи от географското местоположение, а грантовете са само един аспект на развита система за подкрепа на студентите. След решението на Конституционния съд през 2005 г. за въвеждане на такси, в седем от 16 провинции в западната част на Германия понастоящем се събират такси. В тези провинции всички студенти плащат такси, докато в останалите провинции такси не се събират. От това следва, че точната картина за Германия наистина ще трябва да отразява тези големи различия между провинциите. Това е един от четирите модела, където се прави опит да се дефинира и приложи ясна политика за социалното измерение чрез системата за подкрепа на студенти. Отново обаче тази обобщена формулировка ще трябва да бъде конкретизирана от по-

точна оценка на други въпроси.

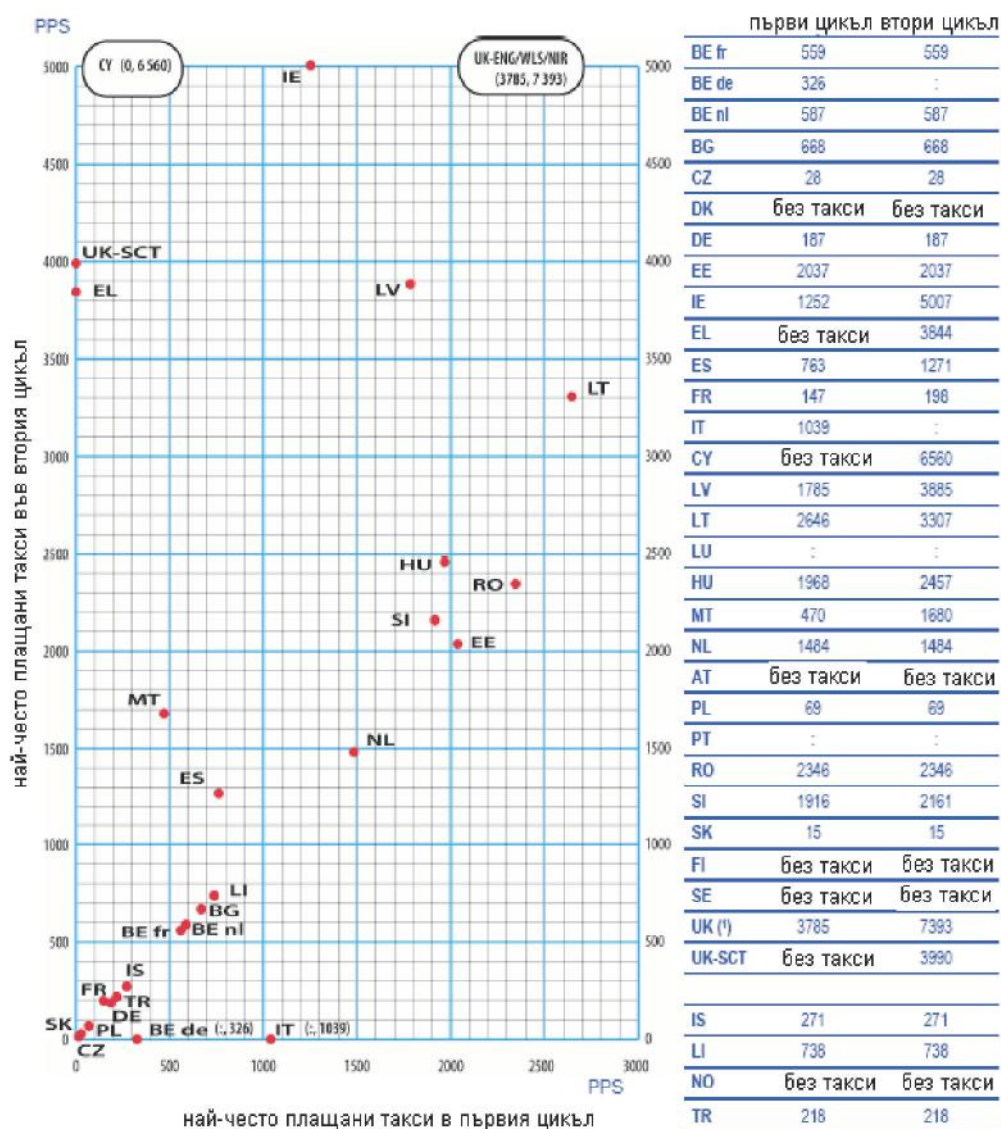
Също така е интересно да се разгледа в широк диапазон размерът на таксите, които се плащат от студентите в целия континент. Фиг. 2 се основава на най-често плащаните такси в първия и втория цикъл. Могат да бъдат отбелязани две основни особености.

На първо място, разликите от гледна точка на студентите са наистина значителни, като се започне от групата на страните, в които такси не се изискват и в двата цикъла (**Дания, Австрия, Финландия, Швеция и Норвегия**), тези, в които се изискват сравнително ниски такси, и няколко страни

с много високи типични такси.

На второ място, учудващо е, че докато таксите на национално ниво като цяло са еднакви в двата цикъла, налице е тенденция във втория цикъл на следване студентите да заплащат по-високи такси, отколкото техните колеги в първия цикъл. Тази тенденция е особено очевидна в страните, където размерът на таксите е по-голям. Колкото по-голям е размерът на таксите в първия цикъл, толкова е по-вероятно във втория цикъл да се събират по-високи такси. В някои страни тази информация може да е признак, че обществената отговорност към висшето образование е насочена повече към първия цикъл, отколкото към втория.

Фигура 2. Най-често плащани такси в първия и втория цикъл, 2009-2010 година

Източник: Eurydice

UK (*)= UK-ENG/ WLS/ NIR

Кой плаща такси?

Фиг. 3 се фокусира върху студентските такси и показва основните критерии, които се използват, за да се определи кои студенти трябва да плащат такси. Обхватът на националните подходи е много широк, като често се комбинират различни елементи. Отличават се пет основни категории критерии. Ситуацията е преценена по отношение на националните студенти и студентите от ЕС. Различия в начина на таксуване може да съществуват за студенти извън ЕС.

Има само три национални системи - **Финландия, Швеция и Норвегия**, където студентите не заплащат такси. Великобритания (**Шотландия**) представлява особен случай, тъй като въпреки че за шотландските студенти и за тези от ЕС не се изискват такси, студентите от други части на Великобритания заплащат такси. Дания също се счита за държава без студентски такси, което се отнася за студентите редовно обучение, но не и за заочните студенти. По същия начин студентите от ЕС не заплащат такси в Австрия, като такси започват да се изискват от студентите, които надвишат минималния период на обучение с два семестъра.

В другата крайност са **Белгия** (Германска общност), **Чехия, Холандия, Словакия, Словения**, Великобритания (**Англия, Уелс и Северна Ирландия**), **Исландия, Лихтенщайн и Турция**, където всички студенти плащат такси и следователно не са необходими критерии за разграничаване на тези, които плащат, и тези, които не плащат. В **Турция** обаче, въпреки че всички студенти плащат такси, областта на следване е критерий за размера на таксата. В **Австрия** всички, които плащат такси, заплащат еднаква сума. Във всички други страни се плащат такси, но се използват критерии, за да се реши кои студенти да плащат и / или колко да плащат.

Категориите на критериите за опреде-

ляне на това кои студенти да плащат такси не са взаимно изключващи се и много страни комбинират критериите по различни начини. Най-често използваните критерии за определяне кои студенти да плащат такси не са свързани с характеристиките на студентите (социално-икономическо състояние, учебни постижения и др.), а по-скоро с начина на обучение, вида на учебната програма или изучаваната област. Тези критерии се използват в **Белгия** (Френска и Фламандска общност), **България, Германия, Ирландия, Гърция, Испания, Кипър, Латвия, Литва, Унгария, Малта, Полша, Румъния, Словения и Словакия**. В рамките на тази група от страни обаче има разнообразни практики. В **Гърция** например такси могат да бъдат определени за програми от втория цикъл на обучение, но не за първия цикъл. В няколко други страни, включително **Латвия, Литва и Унгария**, студентите по изкуствата и хуманитарните науки заплащат минималния размер такси, докато тези в здравните науки (медицина и ветеринарна медицина) заплащат максималната сума. В **Дания, Унгария, Малта, Полша, Словения и Словакия** заочното следване е причина за различен режим на таксуване, като заочните студенти биват таксувани по-систематично.

Финансови съображения (икономическо състояние на студентите) се използват като критерии за събиране на такси в шест страни: **Белгия** (Френска и Фламандска общност), **Испания, Франция, Италия и Кипър**.

Девет страни (**Естония, Испания, Франция, Кипър, Латвия, Литва, Унгария, Словения и Турция**) използват критерии за учебни постижения като средство за определяне кой да плаща такси и / или размера на таксите. За **Франция** е характерна комбинацията от финансови критерии и критерии за постижения. Първоначалното решение за отпускане на грантове на студентите и освобождаването им от такси се основава на финансови критерии. Въпреки това, за да продължат студентите да се възползват от финансова подкрепа по време на висшето об-

разование, към тях има изисквания за постигане на определени учебни резултати.

В група страни се прилага комбинация от критерии. Четири от тях (**Латвия, Литва, Унгария и Словения**) комбинират критериите въз основа на високите учебни постижения с тези, основани на вида на учебната програма. **Белгия** (Френска и Фламандска общност) е единствената страна, която комбинира финансови критерии, свързани с икономическите условия на студентите, с критерии, свързани с областта на следването. **Франция** съчетава финансови критерии с учебни постижения. **Кипър и Испания** най-пълно използват критериите, като комбинират финансовите критерии с академичното представяне и вида на учебната програма. В **Испания** обаче решението дали студентът да плаща, или да не плаща такса се определя само от финансовите критерии, свързани с материалното състояние на семейството. Други критерии определят размера на плащаните такси.

В **Чехия, Полша и Словакия** институциите за висше образование са свободни да определят свои собствени такси за програми, преподавани на чужд език. Въпреки това във всички останали случаи таксите са ограничени като входни такси и такси за студенти, които удължават очакваната продължителност на следването си с повече от една академична година. В **Латвия**, въпреки че

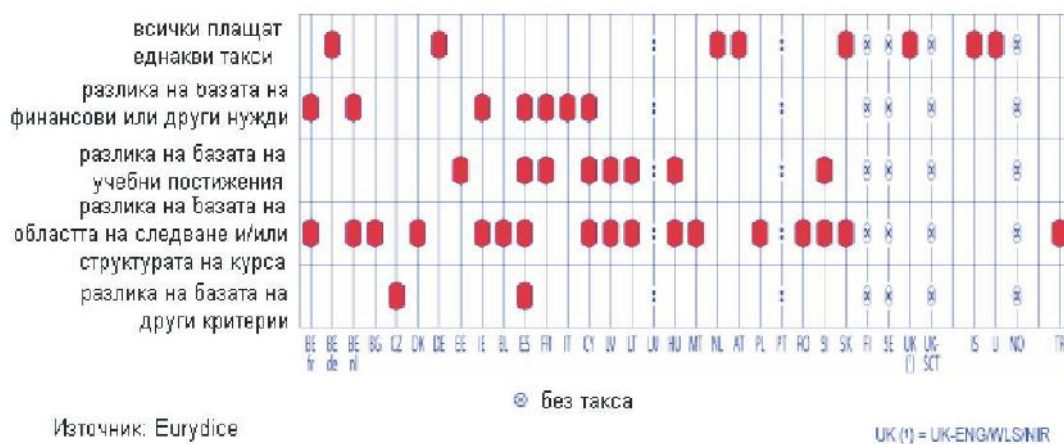
такси се заплащат от по-голямата част от студентите, таксите за програми, преподавани на чужд език, като цяло са по-високи от тези за програми, преподавани на националния език.

Студентска финансова подкрепа

Фиг. 4 показва най-важните аспекти на националните системи за финансово подпомагане на студентите. Разглежда се финансовата подкрепа в първия и втория цикъл на висшето образование, освен случая на Великобритания, където фигурата отразява реалността само в първия цикъл на висшето образование.

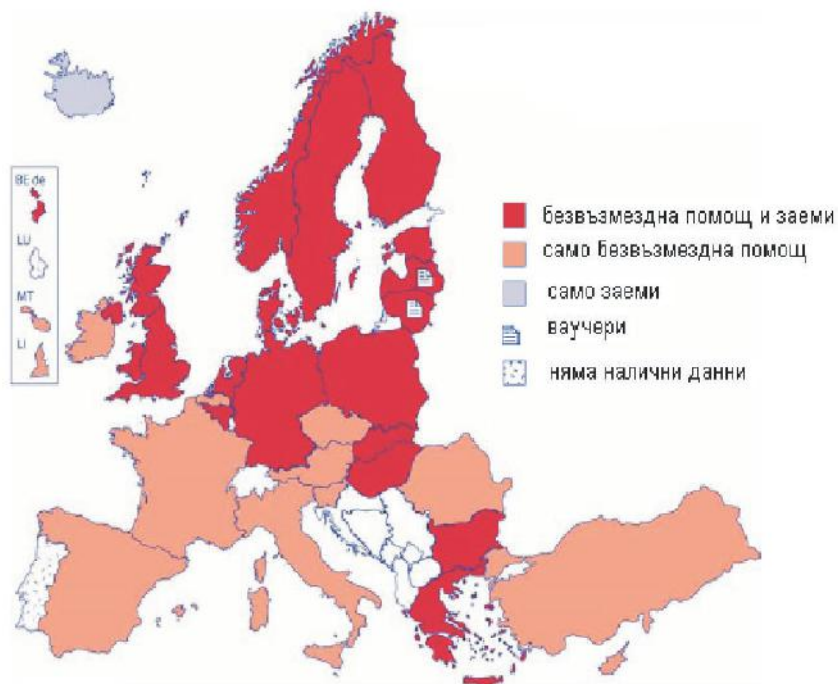
По-голямата част от европейските страни комбинират грантове и кредити. Въпреки това, когато някаква форма на грантове е почти универсална в двата цикъла и когато се предоставя възможност за получаване на публично подкрепени студентски кредити в приблизително две трети от страните, действителната реализация на кредитите варира силно. Търсенето на кредити в някои случаи се свързва с размера на таксите. Във **Франция** например, където таксите са сравнително ниски, броят на студентите, които вземат заем е наистина много малък (0,1%). **Великобритания** (Англия, Уелс и Северна Ирландия) е противоположен случай с относително високи такси в сравнение с други европейски страни и значителен брой заеми. **Исландия** е единствен

Фигура 3. Критерии, използвани за определяне на студентските такси за първия и втория цикъл на следване, 2009-2010 година

Източник: Eurypdice

Фигура 4. Основни форми на финансова подкрепа в първия и втория цикъл на следване, 2009-2010 година

Източник: Eurypise

ната европейска страна, където системата за подкрепа на студенти се основава изключително на заеми.

Относителната значимост на грантовете и кредитите в смесените системи също варира значително между отделните страни. Докато в **Швеция** например 70% от студентите получават грантове, в **Естония** този брой възлиза на 15%. Както показват националните информационни източници, потенциалната стойност на грантовете също се различава значително между отделните страни. В **Ирландия** например размерът на грантовете варира от 330 евро до 6 355 евро за учебна година в зависимост от средствата, големината на семейството и разстоянието от институциите, като в допълнение на това студенти, които отговарят на условията за отпускане на грантове, са също така освободени от такси.

Съотношението между грантове и кредити също варира. В **Германия** Федералният закон за насърчаване на образованието (VaföG) автоматично съчетава кредити и

грантове, които се предоставят в равни пропорции по време на курса на следване. След изтичането на редовната подкрепа може да бъде изтеглен банков кредит за приключване на изпитите в рамките на една година. В **Холандия** обаче грантовете са свързани с резултатите. Когато студентите завършат в рамките на 10 години от първото плащане, тяхната подкрепа наистина се счита за безвъзмездна помощ. Ако те не завършат в рамките на този период от време, субсидията се трансформира в лихвоносен кредит. Във **Великобритания** (Англия, Уелс и Северна Ирландия) студентските заеми се връщат само след дипломирането и когато се постигне определен праг на доходите. Ако това никога не се случи, заемът никога не се изплаща обратно, както и кредити се отписват след 25 години, което означава, че те са действително финансирани с публични средства.

Някои страни подкрепят студентите по различен начин в различните етапи от следването. Във **Великобритания** грантовете и кредитите са достъпни само за пър-

вия цикъл на обучение, докато изследователските съвети предоставят част от финансирането във втория цикъл на конкурентна основа. Финансиране се осигурява и за подготовка по педагогика, социални дейности и някои медицински професии.

Латвия и **Литва** ползват ваучери, за да покрият разходите за обучение. Този подход за финансиране на висшето образование много рядко се използва в Европа. Дори и в тези две страни употребата им е ограничена. Латвия ги използва само за безработни лица, които могат да придобият степен в рамките на три години. **Литва** разпределя ваучери за

студенти въз основа на постиженията и ги използва, за да отговори на търсенето, поспециално на специализирани дисциплини.

Съществува и взаимовръзка между типовете механизми за студентска подкрепа и това дали ориентацията е базирана на постижения или на потребности. Докато финансовата нужда почти винаги е критерий, който се взема под внимание за отпускане на студентски стипендии (**Естония** е единственото изключение тук), тя е критерий, който едва се използва за разпределението на кредити (изключения са Френската общност на **Белгия** и **Полша**).

Източник:

Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension 2011 - http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131EN.pdf

Н. Колева

ВЛИЯНИЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА КРИЗА ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В ЕВРОПА

Навсякъде в Европа икономическата криза оказва значително въздействие както върху участието във висшето образование, така и върху неговото финансиране, като се очаква влиянието в тези области да продължи.

Европейската образователна мрежа Eurydice събира данни от 2009 г. за предприетите националните мерки в отговор на кризата. Реакциите на европейските правителства са различни и варират от въвеждането на пакети от стимули до сериозни съкращения на публичните разходи.

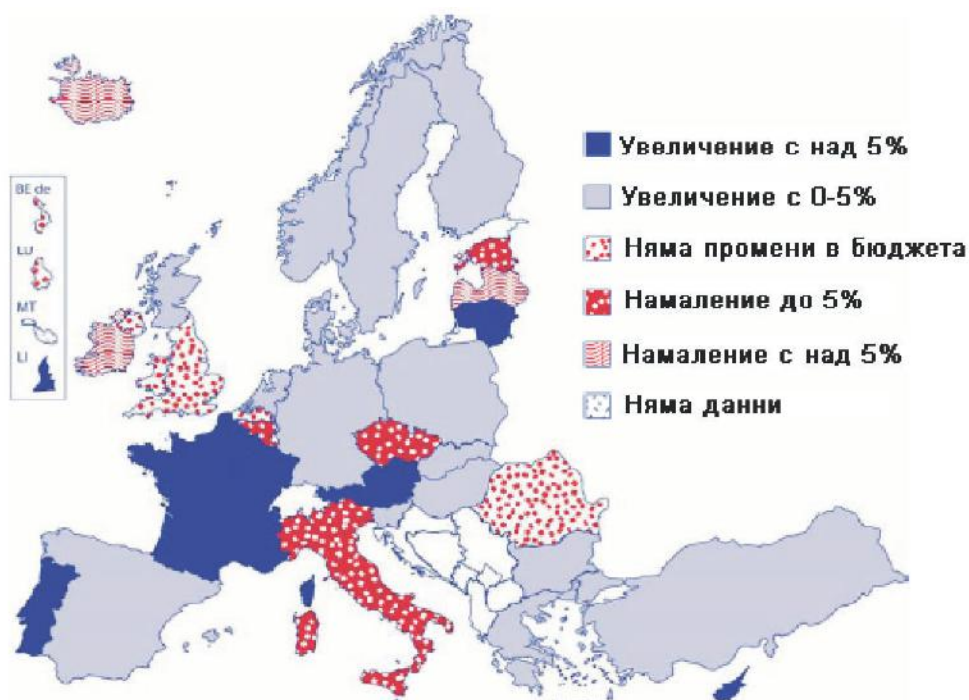
Изборът на национален политически подход е отразен чрез промените в бюджетите за висше образование. На фиг. 1 са представени данни за бюджетните промени на 46 европейски страни през периода 2009-2010 г. През 2009 г. повечето от тях показват или увеличени, или непроменени бюджети за висше образование в сравнение с предходната година. В няколко страни са въведени бюджетни съкращения, като най-големи те са в

Ирландия, Латвия и Исландия.

През учебната 2010-2011 г. се наблюдава слабо развитие (фиг. 2). Повечето от европейските страни имат фактическо увеличение на разходите за висше образование, което отчасти се дължи на прилагането на стимулиращи пакети. Само в шест страни бюджетите за висше образование са намалели, като от тях **Ирландия, Италия** и **Исландия** отчитат второ поредно намаление на публичното финансиране. Гърция също се налага да ограничава разходите с 8-10%. Важно е да се отбележи, че докато останалата част от страните в тази група започват да прилагат съкращения от нива около или над средното за ЕС, то Италия намалява финансирането от изходна позиция, много по-ниска от средното за ЕС ниво на разходи като дял от БВП.

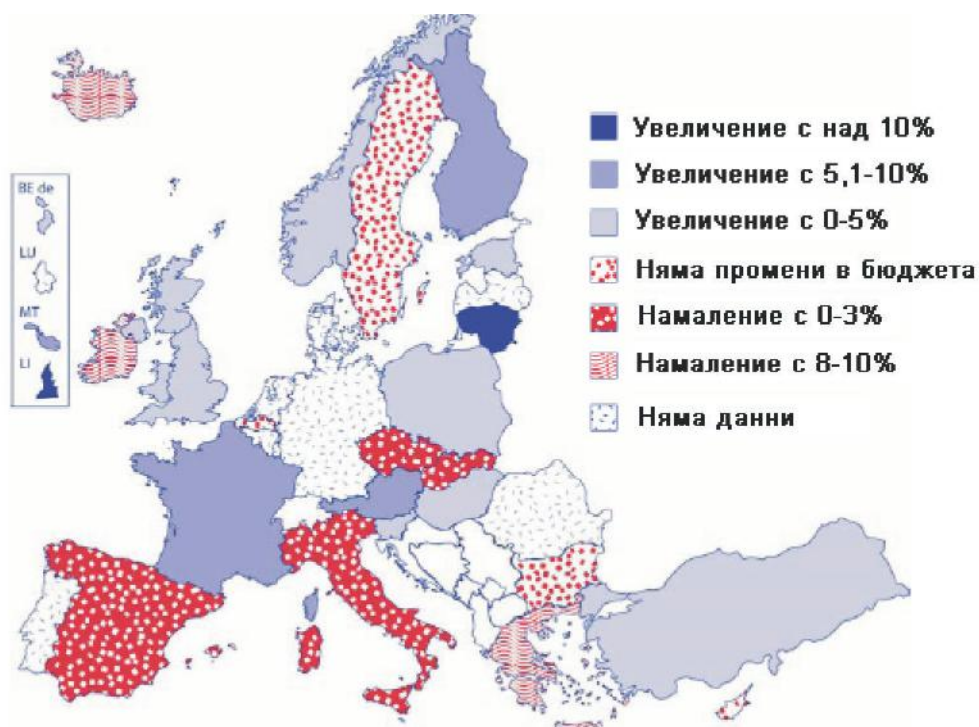
Важен фактор за развитие на публичното финансиране на висшето образование е приемането на пакети за стимулиране на ев-

Фигура 1. Промени в бюджетите за висше образование в Европа през периода 2009-2010 година

Source: Eurydice, *Focus on Higher Education in Europe 2010*.

Фигура 2. Промени в бюджетите за висше образование в Европа през периода 2010-2011 година

Source: Eurydice.

Фигура 3. Приемане на пакети за стимулиране на висшето образование през 2009-2010 година

Source: Eurydice.

ропейските системи за висше образование. Такива мерки са предприети в 13 европейски страни (фиг. 3), някои от които (**Ирландия, Гърция, Италия и Исландия**) изпитват значителни икономически трудности. Пакети от стимулиращи мерки са въведени също в **Германия, Франция, Финландия, Швеция и Норвегия**, което показва, че независимо от кризата тези страни са ангажирани да поддържат високи нива на гържавни разходи за висше образование, като се има предвид, че **Германия и Франция** са еднакво решени да осигурят необходимото финансиране и за провеждане на текущи реформи в своите национални системи.

Част от приетите стимулиращи мерки най-често се насочват към научните изследвания и обучението. Само в четири стра-

ни – **Италия, Литва, Великобритания (Шотландия) и Исландия**, те се прилагат за подпомагане на студентите. Това е индикатор, че целите за социално измерение на висшето образование не са много приоритетни в рамките на мерките за стимулиране на икономическото възстановяване.

Независимо от значителните трудности в бюджетите, европейските правителства се опитват да отговорят положително на потребностите на сектора. Това съответства на световната тенденция да се поддържат разходите за висше образование. Решението да се защити този сектор зависи от осъзнаването на неговото значение за развитието на икономика на знанието и потенциала му за икономическо възстановяване и растеж.

Източник:

Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension, 2011
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131EN.pdf

М. Стоянова

РЕФОРМА И МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В СТРАНИТЕ ПАРТНЬОРИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

„Темпус“ е програма, финансирана от ЕС, която насърчава сътрудничеството със страните партньори от Източна Европа, Централна Азия, Западните Балкани и Средиземноморския регион с акцент върху институционалната реформа и модернизацията на системите за висше образование.

Управлението на институциите за висше образование е от сравнително новите приоритети на „Темпус“, чието значение нараства в „Темпус IV“ (2008-2013 г.) чрез осъществяването на редица проекти по управление.

В проучването в рамките на програмата „Промяна на правилата: приносът на „Темпус“ за реформата в управлението на университетите“ са представени добри практики от шест университета в шест страни партньори – Украйна, Македония, Сирия, Сърбия, Русия и Мароко.

В основата за развитието на мароканските университети са Хартата за образование и Законът от 2000-2001 г. Въз основа на тези документи президентът на университета се явява негов управител. Съставът на Съвета на университета и неговите функции се определят в националното законодателство. Съветът утвърждава няколко комисии, които си разделят отговорностите. Той е единственият ръководен орган и следователно се занимава с всички въпроси, засягащи университета.

Министерството на образованието участва в процес, наречен „нов тласък и засилване на автономията.“ В основата е Програмата „Urgence“ (2009-2012 г.), разработена в тясно сътрудничество с основните заинтересовани страни. Програмата се опира главно на тригодишен договор между министерството и всеки университет, който договор, от своя страна, се основава на план за действие на университета и съдържа ключови показатели за изпълнение.

Новите договори на университетите са насочени към постигане на основните цели на закона по отношение на реформата на университетските структури и разширяване на правомощията на президента и съветите на университетите особено в областите, свързани с реформата на учебните програми и подготовката на студентите за включване в работната среда.

Програмата „Urgence“ определя редица приоритетни области. Университетите трябва да удвоят броя на завършилите висше образование в области, които са специално ориентирани към пазара на труда. Всеки университет е длъжен да подготви четиригодишна програма за действие, която да ва основание за водене на преговори и сключване на договори, включващи ключови показатели, които трябва да се анализират всяка година и които могат да бъдат ревизирани всяка година. Първите договори приключват през юли 2009 г.

Един от резултатите на този нов подход е, че всеки университет трябва активно да се ангажира с подготовката на стратегически план. Това задължава повечето университети да приемат радикално нов подход към интегрирана стратегия.

След приемане на Закона от 2000-2001 г. Министерството на образованието публикува редица постановления, регулиращи всички аспекти на ръководство и управление на университетите.

В този контекст Университетът „Абдел Малек Есаади“ иска да укрепи и модернизира своите услуги и централните административни информационни системи и да създаде интегрирана система за управление, свързваща седем университетски институции. Университетът е разположен в три различни града и се състои от единадесет „институции“ (термин, който се използва от

университета за означаване на факултети и институти). В него се обучават около 22 хиляди студенти.

В допълнение към създаването на структури, нови оперативни системи и процедури най-голямото предизвикателство е да се промени отношението на персонала към ръководството и управлението и да се ангажира колкото се може по-голяма част от него в активните мерки за популяризиране и внедряване на проекта. Едно от основните заключения от анкета, проведена в началото на проекта е, че служителите възприемат работата си като сравнително разпокъсана и изолирана от другите компоненти на университета. Не е имало ясни дължостни характеристики и дори ако е имало организирана, тя е по-скоро теоретична и не посочва как различните звена наистина са взаимнозависими. Персоналът не е бил наясно, че трябва да предоставя услуги.

Проектът е изключително амбициозен. Неговата основна характеристика е, че е инициран от президента на университета и е част от стратегическия план за развитие на институцията. Програмата „Темпус“ предоставя възможност, която е използвана за неговото изпълнение.

Проектът има девет цели:

- изграждане на нова информационна система;
- създаване на интегрирана система за управление, свързваща седем университетски институции в три града;
- организиране на нов ресурсен център за образование и обучение;
- създаване на централна служба за студентски услуги;
- формиране на финансовия отдел на университета;
- формиране на отдели за централно планиране, управление на недвижими имоти и човешки ресурси;
- създаване на отдел за външни отношения с цел развитие на отношенията между университета и предприятията;
- организиране на отдел за научни изс-

ледвания и международни отношения;

- развитие на библиотечните услуги.

Основната цел на президента е да се включи голяма част от академичния и административния персонал в проекта, който е организиран на базата на създаване на екипи във всяка област на действие. Отделните членове на екипите трябва да се ангажират в провеждане на сравнителен анализ с партньорските институции на ЕС. Партньорите са избрани именно в зависимост от техните връзки с университетите и тяхното местоположение в региони, граничещи с Мароко.

Проектът стартира в момент на значителна промяна. Преди приемането на новия закон университети се създават на основата на факултетите. Законът дава допълнителни правомощия на президента. Той става председател на Съвета на университета, който е създаден като орган за вземане на решения.

Президентът носи лична отговорност за преструктуриране на университета. Неговата цел е да убеди академичния и административния персонал да работят заедно. За тази цел, когато проектът е одобрен от ЕК, персоналът е помолен да кандидатства за участие в проекта. Той трябва да уточни своя ангажимент за модернизирани области, в която работи, и да прилага резултатите от проекта.

Необходимо е да се изясни на академичния и административния персонал, че задачата за модернизирани на университета е негова отговорност, както и на висшите държавни служители. Това очевидно предизвиква безпокойство сред много преподаватели, които не приемат идеята за модернизация и активно участие в създаването на нови структури на управление. Въпреки това, в резултат на проведени разговори, 70 преподаватели (от общо около 500) и 30 членове на административния персонал (от общо около 300) са изразили желание за участие, което представлява значителен процент от всяка група. Всички тези хора посещават

партниращи институции. Трябва да се отбележи, че някои от тях никога преди това не са пътували извън Мароко.

Новата идея дава възможност на административния персонал и преподавателите да работят заедно за развитие на взаимното разбирателство и за подобряване на управлението на университета.

Всеки участник изготвя индивидуален отчет. Основен критерий за оценка е наблюдението на приноса на всеки един. Допълнителен ефект на проекта е личностното развитие на голям брой от участниците. Много от тях никога не са предвиждали напредване в кариерното си развитие, а вече започват да участват в управлението или да се подготвят за ръководна длъжност.

Повечето основни цели са постигнати.

Създаден е отдел за осигуряване на качеството. Всеки декан е длъжен да посочи един член на персонала, отговорен за качеството в рамките на факултета. Ефективността на тази разпоредба обаче зависи от лидерските качества на декана. Докато някои факултети са успешни в прилагането на новите процеси и процедури, други са по-малко ефективни.

Един от резултатите от проекта е създаването на основите на информационната система на университета. Тя не е все още интегрирана система за управление, но осигурява по-стабилна и по-последователна информация, отколкото използваната преди това. Новата информационна система е разработена, за да действа в рамките на централна служба, което означава, че всички структури в рамките на университета използват общ формат за данни, които се събират на централно ниво. Използваният софтуер (Ародее) е предложен от Министерството на образованието и е широко използван във Франция. Интранет, свързващ разпръснати институции из трите града, все още не е напълно изграден, но друг проект по програма „Темпус“ е на път да осъществ-

ви тази цел.

Създаден е център за образование и обучение. Персоналът, който участва в проекта, е научил много от партньорските институции на ЕС и се стреми да въведе нови методи на преподаване. В някои факултети новите методи са приети от всички служители, докато в други има малка промяна в методите и използването на нови технологии.

Въпреки, че проектът помага за създаването на финансовия отдел, в тази област университетът не е автономен. С изключение на заплатите, университетът е свободен да разпределя останалите средства. Гъвкавостта в практиката е много ограничена.

Друг резултат от проекта е моделът на длъжностните характеристики. Той е разработен, за да стане възможно описанието на всички позиции, включително по отношение на уменията и нивото, необходими за длъжността.

Във всяка от разгледаните области проектът дава възможност за изграждане на обща рамка за всички процедури, които улесняват развитието на референтна система. Подходът по отношение на процеса е изцяло нов за университета и персонала, който е обучен да използва този модел и да обучава други лица.

Що се отнася до разпространяване на резултатите, друг важен ефект от проекта е обучението на персонала за моделиране на процеса в редица други университети.

Създадената служба за студенти е ефективна в събирането на информация за студентите.

Проектът се отличава с пълния ангажимент на президента на университета, който е негов архитект и ръководи изпълнението.

Той е ефективен по отношение на създаването на нови структури и на участието на голяма част от служителите, като много от тях са получили възможност за кариерно развитие.

Важно постижение е създаването на екипи, включващи административния и преподавателския състав, за да се премахнат бариерите между тези две категории, както и признаването на необходимостта от един по-последователен и по-малко сегментиран подход на стратегическо управление и планиране.

Проектът създава инфраструктура за ефективно управление. Президентът демонстрира лидерство и стратегически подход чрез собственото си участие. Все още обаче има работа за вършене, за да се убедят членовете на Съвета на университета, че това е орган за вземане на решения и че всички заинтересовани страни на университета трябва

да да прилагат решенията, взети от него.

Текущите проекти на Министерството на образованието за значително увеличаване на отговорностите на университетите отбелязват още една важна стъпка към пълна независимост. Въпреки това, съмненията по отношение на прехвърлянето на пълната отговорност на персонала могат да бъдат пречка.

Ясно е обаче, че служебното прехвърляне на отговорностите е регламентирано в големи подробности от Министерството на образованието до степени, считани за необходими за постигане на националните цели и отчетност.

Източници:

1. Des pratiques en évolution: La contribution de Tempus a la réforme de la gouvernance universitaire http://eacea.ec.europa.eu/tempus/tools/documents/tempus_gov_study_fr.pdf

2. Tempus IV (2007-2013): Overview of the Programme http://eacea.ec.europa.eu/tempus/programme/about_tempus_en.php

Н. Колева

ВТОРА ФАЗА НА „ПАКТ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ 2020“ В ГЕРМАНИЯ

Висшите училища в Германия са изправени пред големи предизвикателства. Броят на студентите до 2020 г. трябва значително да се увеличи. В същото време международната конкуренция налага на университетите по-нататъшно профилиране в научните изследвания. За да задържи успеваемостта на висшите училища и увеличи броя на новоприетите студенти, федерацията и провинциите сключват през 2007 г. „Пакт за висше образование 2020“.

Първата фаза на Пакта, който обхваща периода 2007-2010 г., вече е завършена.

До 2010 г. Пактът за висше образование 2020 поставя следните цели:

- провинциите трябва да приемат общо 91 370 първокурсници в университетите. Федералното правителство предос-

тавя за всеки новоприет студент около 11 хил. евро в продължение на четири години. Разпределението на федералните финансови средства отчита различните ситуации в провинциите.

- В зависимост от демографските характеристики новите провинции получават от 2007 до 2010 г. общо 15% от предоставените от федерацията средства. В замяна на това те се ангажират да гарантират през следващите години запазване на броя на студентите от 2005 г.

- Провинциите Бремен и Хамбург получават 3,5% от федералните фондове, при условие броят на студентите да се запази същият като през 2005 г. Всеки студент ще се финансира, както в останалите провинции.

- Берлин получава субсидия от 4% от федералните средства, а в замяна на то-

ва се задължава да запази през периода 2007-2010 г. среден годишен брой на студентите в размер на 19 500.

- Федералните средства се предоставят като авансови плащания, изравняване се извършва през 2011 г. въз основа на действителния брой допълнителни студенти. Това ще даде сигурност на провинциите в тяхното планиране, като същевременно се гарантира, че средствата от федерацията в крайна сметка отиват там, където младите хора започват следването си.

Настоящото увеличение на броя на студентите в Германия демонстрира впечатляващ успех на Пакта. Според Федералната статистическа служба през учебната 2010-2011 г. има общо 441,8 хил. първокурсници, като за сравнение техният брой през 2005-2006 г. е приблизително 356 хил.

Равносметката показва, че първоначалната цел за създаване на 91 370 допълнителни възможности за учене и още 182 193 за нови студенти е реализирана.

За да се запази тази положителна тенденция, през юни 2009 г. федерацията и провинциите приемат продължение на Пакта за висше образование за 2011-2015 г. и той преминава във втора фаза.

На заседание на обща научна конференция през март 2011 г. министрите на образованието на федерацията и провинциите решават да удвоят финансовите средства за

новоприетите студенти спрямо периода 2007-2010 г. Само федералното правителство ще инвестира около 4,7 млрд. евро в тази втора фаза на програмата за създаване на възможности за следване. С предоставянето на субсидии от германската фондация DFG насърчените изследователски проекти ще засилят стратегическите възможности на университетите.

Втората фаза на Пакта обхваща периода 2011-2015 и включва:

1. Програма за допълнителен прием на първокурсници

В годините 2011-2015 г. се очакват 275 хил. нови студенти. За втората фаза парите за всеки допълнителен студент се увеличават от 22 хил. на 26 хил. евро, или с 4 хил. евро повече, отколкото в първата фаза на програмата. Това увеличение ще допринесе за подобряване на качеството на преподаване. Провинциите ще предприемат необходимите мерки за създаване на т.нар. MINT³ предмети и насърчаване на по-голямо участие на жените във висшето образование.

И във втората фаза на Пакта ще се вземе под внимание по-специалната ситуация в градовете провинции и в новите провинции. В съответствие с очаквания от КМК⁴ спад на броя на първокурсниците до около 63 хил. през годините 2011-2015 г.:

- Новите провинции ще получат еднократна сума от федерацията и провинциите

Допълнителен брой на първокурсниците по години

Година	2007	2008	2009	2010	2007-2010
Допълнителен брой първокурсници (общо)	10 063	34 726	61 974	79 457	182 193
Допълнителен брой първокурсници във висшите професионални училища	6 036	28 744	41 725	46 892	127 424
Допълнителен брой първокурсници в университетите	4 027	5 982	20 249	32 565	54 769

³ Математика, информатика, естествени науки (биология, химия, физика) и техника се обозначават като MINT - предмети.

⁴ Постоянна конференция на министрите на образованието във Федералната република

те с цел осигуряване на капацитет и облекчаване на западните немски провинции. Федерацията ще предостави допълнителни 179 млн. евро. От своя страна, старите провинции ще предоставят на новите годишно 5% от паричните средства. Въпреки демографските проблеми новите провинции са задължени да запазят капацитета на студентите по медицина.

- За провинциите Берлин, Хамбург и Бремен ще се получи намаление на референтните линии. Първокурсниците над лимита ще бъдат взети под внимание при разпределението на федералните средства, които ще бъдат гарантирани като авансови плащания на базата на действителния брой на допълнително приетите нови студенти. Това дава сигурност на провинциите в планирането. В същото време се гарантира, че федералните средства ще отидат там, където младите хора ще започнат обучението си.

- С отменянето на военната и гражданската служба се увеличава и броят на очакваните първокурсници. Предполага се те да са с 59 хил. души повече, което формира основата за подписване на споразуме-

ние за втората фаза. С решението си от 21 март 2011 г. министрите на висшето образование гарантират по-нататъшно развитие на Пакта за висше образование, както и необходимия брой студенти в бъдеще.

2. Програмни пакети

Немските висши училища трябва да засилят в международен мащаб изследователския си профил. Изследователската интензивност и върховите постижения могат да се увеличат само тогава, когато университетите увеличат допълнително броя на студентите си. Това е взето предвид във втория стълб на Пакта за висше образование. Както и в първата фаза на Пакта федерацията финансира със 100% програмните пакети на подпомаганите от DFG изследователски проекти, чиято помощ е в размер на 20% от разходите по проекта. По този начин на университетите се дава възможност да получат 1,7 млрд. евро допълнително. Това специално финансиране ще бъде преразгледано в края на 2013 г. с цел по-адекватно съвместно финансиране на DFG програмните пакети от федерацията и провинциите.

Източник:

Hochschulpakt 2020 für zusätzliche Studienplätze
<http://www.bmbf.de/de/6142.php>

Я. Панова

ПРОГНОЗИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В ШВЕЙЦАРИЯ ДО 2019 ГОДИНА

През 2001 г. в Швейцария стартира проектът "Образователни перспективи", който преследва няколко цели: ежегодно актуализиране и текущ мониторинг на състоянието на висшето образование, изготвяне на прогнози за образованието на входа и изхода на висшите училища и публикуване на подробни резултати за отделните видове висши училища и групи специалности. Прогнозните данни са актуализирани общо седем пъти от началото на проекта, а след 2004 г. в тях се включват и прогнозите за повечето

образователни индикатори на швейцарската Федерална служба за статистика. След 2009 г. се разработват и прогнози за образователното ниво на населението. Те дават информация за въздействието на образователната система върху структурата на населението. Тези данни допринасят за сравнение между отделните източници на информация и прогнозните модели за бъдещо успешно моделиране на образователните процеси във висшето образование.

Най-важната новост в проекта е разработването на сценарии за развитие на ресурсите на висшите училища през периода 2010-2019 г., като специализираните висши училища вече се разглеждат отделно от висшите педагогически училища. Това разграничаване дава възможност за мониторинг на тези два вида институции независимо една от друга и за предоставяне на по-детайлни резултати.

Промените в броя на студентите и преподавателите във висшите училища са резултат не само от въздействието на текущите реформи, а зависят и от редица други фактори, които се проследяват съвсем накратко.

При студентите това са:

- увеличаването на броя на лицата, които притежават диплома, даваща им право на достъп до висше училище;
- решението на тези лица да продължат своето образование във висше училище;
- изборът на висше училище и специалност;
- поведението на студентите в рамките на системата;
- стратегията на висшето училище и отговорните инстанции (например ограничаване в приема);
- изменението на структурата на системата за висше образование (например обединяване на образователни програми или създаване на нови модерни специалности);
- международният контекст на висшето образование (например увеличаване на атрактивността на швейцарските висши училища за чуждестранните студенти);
- икономическата среда (например ситуацията на трудовия пазар).

При преподавателите броят на новопостъпилите и напусналите също зависи от редица фактори, между които развитието на взаимоотношенията между преподаватели и студенти, както и въвеждането на нови учебни програми. Всички тези аспекти и тяхното взаимодействие могат да се променят много бързо и то по начин, който е трудно

предвидим. В сценариите като цяло се разглеждат само много опростени предположения.

Описват се най-общо два сценария, които включват бъдещото развитие: "неутрален" сценарий, който по същество отговаря на съществуващото положение, и сценарий "тенденция", който продължава наблюдаваното развитие и включва определени предположения.

РЕЗУЛТАТИ ОТ МОНИТОРИНГА

➤ **Брой на младите хора, придобили диплома, даваща право на достъп до висше училище**

Във връзка с очакваното намаляване на населението вследствие демографските промени през периода 2010-2019 г. се очаква намаляване с 3-7% на броя на лицата с диплома, позволяваща им да продължат обучението си във висше училище; през периода 2008-2009 г. техният брой нараства с 0,7%, а през 2010 г. - с 3%. Значително се увеличава броят на дипломите от средни профилирани училища, водещи до право на достъп до обучение за професионална бакалавърска степен. Възходящата тенденция се наблюдава по-отчетливо при жените, отколкото при мъжете. През периода 2008-2009 г. броят на дипломите от средните професионални училища е нараснал с 4,6%. Очакванията са за още по-голямо увеличаване на този дял и тази тенденция да продължи до 2013 г.

➤ **Брой на студентите във всички висши училища**

Очаква се броят на студентите във всички видове висши училища (университети, специализирани висши и висши педагогически училища) да нараства с 8-10 хил. годишно. Прогнозното очакване е следното: за университетите нарастване с около 3-4%, за специализираните висши училища - с 6-8%, а за висшите педагогически училища - с 3-8%. В дългосрочен план се очаква това нарастване да е резултат от интернационализацията на швейцарските висши училища и на увеличаване брой чуждестранни студенти, като

тази ясно изразена тенденция да се запази поне до 2013 г. През следващите години демографският срив няма да се отрази съществено на броя на кандидат-студентите поради нарастващия интерес към висшето образование и стремежът на страната да се включи в общия европейски процес за увеличаване на броя на висшистите. До 2019 г. броят на завършващите университети трябва да нарасне с 15-16%, а за специализираните висши училища и висшите педагогически училища – с около 21-25%. По-големият дял на последните се обяснява с въвеждането на по-кратки нови учебни програми.

Брой на студентите в университетите

В началото на учебната 2010-2011 г. броят на студентите в университетите е увеличен с 3,3% спрямо предходната година. До 2012 г. се очаква нарастване с около 3-3,5% годишно вследствие на реформите в контекста на Болонския процес, свързани с въвеждането на тристепенна система във всички висши училища, след което предвижданията са за спад на броя на студентите в резултат на демографските процеси. През 2019 г. предвижданията са за:

- общо 146-156 хил. приети студенти в университетите, т.е. нарастване с 15-23% спрямо 2009 г.;
- между 115-125 хил. студенти, обучавани по бакалавърски и магистърски програми, т.е. нарастване с 14-24% спрямо 2009 г.;
- между 24-24,5 хил. души, обучавани по докторски програми (нарастване с 18-22% спрямо 2009 г.);
- около 14 хил. студенти, завършили бакалавърски програми, 15 хил. – магистърски програми и 4,2 хил. – докторски програми.

Освен демографските процеси съществен принос за нарастване на ресурсите при **бакалавърските степени** в университетите имат чуждестранните студенти. В момента броят на новоприетите чуждестранни студенти нараства много бързо. Атрактивността на швейцарските висши училища за чужди граждани се повишава от факта, че обучението в страната е на няколко

езика. Броят на студентите, обучавани по **магистърски програми**, трябва да нарасне до около 38 хил. през 2013 г. Това се дължи на големия приток на желаещи да преминат от бакалавърска в магистърска програма (около 90%), на големия брой завършващи бакалавърски програми, които се очаква през следващите години, както и на атрактивността на магистърските програми за студенти, завършили бакалавърска степен в чужбина. Очаква се дялът на **чуждестранните студенти** да се повиши от 18% (2009) г. на 22-24% през следващите пет години, като най-изразена е тази тенденция в техническите науки, където този процент предстои да се удвои. Подобни са прогнозите и при точните и природните науки, както и за икономическите специалности. Друг, макар и не толкова съществен фактор за увеличаване на студентите, е нарастващият брой на желаещите да продължат своето образование в университет, след като са завършили специализирано висше училище или висше педагогическо училище. Тъй като в рамките на две години броят на обучаваните по докторски програми се е увеличил с 11%, в следващите четири години се очаква нарастване с около 10% (2013 г.: 22 хил. докторанти).

Брой на студентите в специализираните висши училища

Броят на новоприетите студенти в специализирани висши училища в бакалавърски и магистърски програми показва постоянен ръст (около 7% годишно), а в специалности като "Икономика и услуги" и "Техника и IT технологии" достига дори над 10%. Причините за това са в ясно изразената тенденция завършилите средни профилирани училища, които са придобили диплома, даваща им право на достъп до висше образование, да продължат своето обучение в специализирано висше училище. Докато преди 10 години само малко повече от половината от завършилите средни профилирани училища продължават в специализирано висше училище, през 2009 г. този дял достига 2/3. Очаква се броят на студентите, които се обучават по бакалавърски и магистърски програми в спе-

циализирано висше училище през 2013 г., да се увеличи до 55 хил., т.е. със 17-23% спрямо 2009 г. След 2013 г. се предвижда този растеж да намалее вследствие на демографските промени.

По специалности очакванията са следните:

- “Техника-икономика-дизайн” (ТИД) – около 32 хил. студенти;
- “Здравеопазване-социални дейности-изкуство” (ЗСИ) – 14,7 хил. студенти.

Прогнозното увеличение в ЗСИ се дължи най-вече на интереса към професиите в здравеопазването, а това в ТИД – в икономиката и услугите.

Броят на дипломираните и завършилите бакалавърска степен студенти в специализирани висши училища трябва да нарасне с 29-42% до 2019 г. При магистърските степени промените са по-бавни.

Делът на жените във всички специалности постоянно се увеличава, но се наблюдават съществени различия по специалности. В специалностите ТИД през 2009 г. делът на жените е 31%, а при ЗСИ – 72%. Очакванията за 2019 г. са: ТИД – 33%, ЗСИ – 74%.

Брой на студентите във висшите педагогически училища

Във висшите педагогически училища по-голямата част от обучаваните са чуждестранни студенти, като най-голямо увеличение се наблюдава след 2007 г. Понастоящем са разработени различни специфични сценарии за този тип висши училища. Те включват разнообразни профили за обучение на педагози, включително на регионално ниво. Броят на студентите нараства най-съществено в периода 2005-2009 г. (с около 20%) и се очаква тази тенденция да се запази и през следващите години. Относително най-съществено увеличение се предвижда за броя на студентите по магистърски програми (12-16%).

В специалностите за обучение на учители за предучилищното и началното образование се очаква увеличение на броя на завър-

шилите бакалавърска степен с 5%. При студентите от бакалавърските програми този дял е нараснал от 3,5% на 6%, а за магистърските програми – от 6 на 11%, като се наблюдават големи различия в отделните висши педагогически училища в страната.

➤ Брой на преподавателите във висшите училища

Пенсионната възраст на преподавателите във висшите училища в Швейцария е 60 години, но се допуска тази възраст да бъде надвишена. Докато до 2007 г. броят на пенсионираните преподаватели бележи непрекъснат ръст, през 2009 г. той се стабилизира. Очаква се през следващите години да продължи същата тенденция, като предвижданията са за пенсиониране на 110 преподаватели годишно за периода 2011-2019 г. (един от 30-32 преподаватели годишно). Това трябва да се отрази благоприятно във всички специалности. Спадът на броя на пенсионираните преподаватели се обяснява с известно подмладяване на преподавателския състав в швейцарските висши училища. Най-голям брой пенсиониран преподаватели в абсолютни стойности, както и като дял от целия преподавателски състав, се очаква при хуманитарните и социалните науки и в медицина и фармацията. В другите специалности като например технически науки, право и точни науки се очаква да се пенсионира годишно един на всеки 40 преподаватели за периода 2011-2014 г.

Брой на преподавателите в университетите

Очаква се до 2019 г. делът на преподавателите в университетите да е 15-26% от целия персонал. Това се налага от прогнозирания нарастващ брой на студентите и въвеждането на нови съвременни специалности. На базата на предвижданите пенсионираня и на увеличената потребност от преподаватели, в периода 2011-2014 г. трябва да се назначат средно 260-280 нови преподаватели. Очаква се значително нарастване на броя на чуждестранните преподаватели в университетите. В икономическите специалности ге-

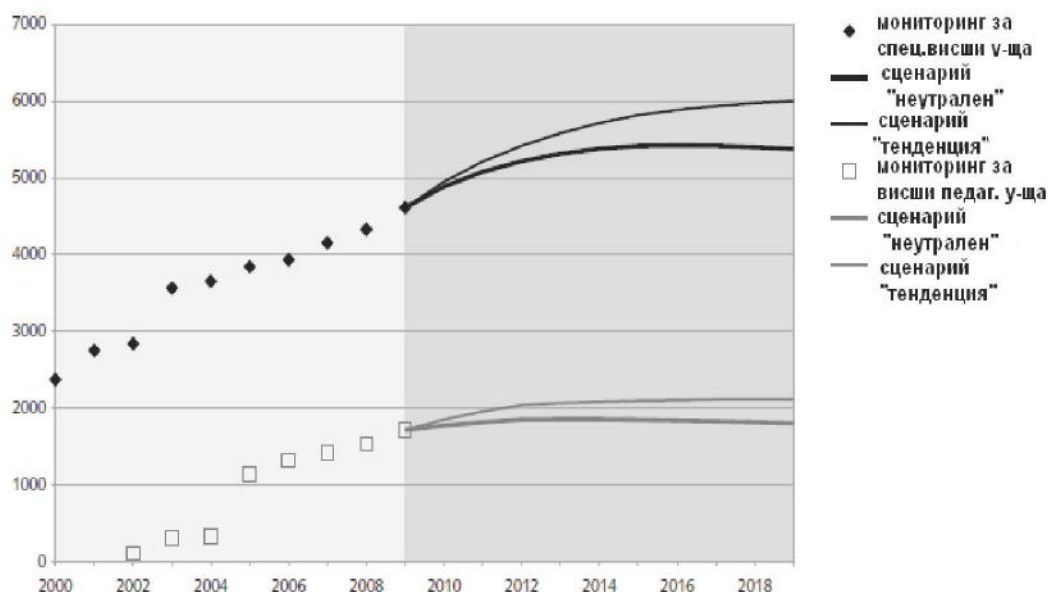
лът на новите преподаватели от чужбина е 72%, в точните и природните науки – 66%, в техническите науки – 72%. Стремешът е да продължи процесът на интернационализация при преподавателите. Очаква се след 2017 г. 70% от преподавателите в икономическите дисциплини да са чужденци (2009 г. - 63%). В техническите науки този дял може да бъде достигнат едва през 2019 г. Предвижда се увеличаване на чуждестранните преподаватели и в сферата на точните и природните науки. Вероятно само в областите право, медицина и фармация няма да има ръст на чуждестранните преподаватели. Там този дял е между 25% за правото и около 40% за медицината и фармацията. До 2019 г. дялът на жените преподаватели ще достигне 23-24%, но и той се счита като незадоволителен. Стремешът е до 2019 г. дялът на жените преподаватели по хуманитарни и социални науки да надхвърли 30%. В другите специалности с традиционно нисък дял на жени преподаватели (технически, икономически, точни и природни науки, медицина и фармация) целта е нарастване до 20%.

Брой на преподавателите във висшите специализирани и висшите педагогически училища

Очакваното увеличение на общия брой на студентите във висшите профилирани училища води до необходимостта от увеличаване на броя на преподавателите, за да се запази съотношението между студенти и преподаватели. По тази причина се предвижда до 2019 г. да нарасне броя на преподавателите с около 17-30% в специализираните висши училища и с около 5-23% във висшите педагогически училища. Така за периода 2011-2014 г. трябва да се назначат на пълен работен ден средно 500-700 преподаватели годишно. Най-голям брой пенсионирани преподаватели се очаква в областите "Техника и IT технологии" и "Икономика и услуги". Дялът на чуждестранните преподаватели през 2019 г. трябва да достигне нива от 30-33%.

Очаква се през 2019 г. дялът на жените преподаватели във висшите специализирани училища да нарасне във всички специалности до 34-35%. Съществуващото в момента неравномерно разпределение вероятно ще се запази и през 2019 г., като дялът на жените преподаватели в здравеопазването ще достигне 75%, а в областта на техниката и IT технологиите – 9-10%. Във висшите педагогически училища се очаква изравняване на броя на мъжете и жените преподаватели.

Фигура 1. Брой на преподавателите в специализираните висши училища и във висшите педагогически училища по години и сценарии

АНАЛИЗИ И ПРЕДПОЛОЖЕНИЯ

Всички данни от мониторинга са залегнали в основата на разработените сценарии 2010-2019 г. в две форми – “неутрален” сценарий и сценарий “тенденция”. Те се използват от отговорните политически, професионални и социални партньори за набелязване на мерки за висшето образование с цел неговото модернизиране. Всяка година възникват нови акценти във връзка с Болонските реформи, но въпреки това някои аспекти все още остават неизяснени. Тези акценти са включени максимално точно в сценариите, за да може развитието на швейцарското висше образование да се доближи най-пълно до новите реформи на европейското висше образование.

Най-общо могат да се направят следните изводи:

- увеличава се броят на новоприетите чуждестранни студенти във всички видове висши училища и на всички нива;
- увеличава се броят на кандидат-студентите веднага след завършване на средното образование;
- улеснява се преминаването между отделните видове висши училища.

➤ Студенти в университетите

Общи предположения

Въведени са някои промени в прогнозния модел, които засягат работата със студентите от чужбина. Възможно е поведението на тези студенти по време на цялото им следване във висшето училище да се моделира. В прогнозния модел се разглеждат различните влияния на системата както при бакалавърските, така и при магистърските програми според вида на дипломата, даваща право на достъп до висше училище. Друга промяна понастоящем засяга прехода от досегашната образователна квалификационна степен (ОКС) *Lizenziat/Diplom* (дипломиран специалист по старата система) към “магистър”. Броят на придобитите ОКС *Lizenziat/Diplom* постепенно спада, откато влизат в действие новите бакалавърски и магистърски степени, но броят на лицата с такава ОКС,

които желаят да се обучават по магистърска програма, непрекъснато нараства.

Няколко фактора биха могли да повлияят върху бъдещото развитие на ресурсите на университетите. Към тях спадат икономическата ситуация, която би могла да окаже влияние върху продължителността на обучението и на избора на специалност, евентуално увеличаване на студентските такси, конкуренцията между отделните висши училища на международно ниво, конкуренцията между отделните държави, които се опитват по всякакъв начин да увеличат атрактивността на своето висше образование за чуждестранните студенти и бъдещи промени на предлаганите форми на образование.

Предположения във връзка с Болонската реформа

• Прием и обучение на студенти по бакалавърски програми

Установено е, че средната продължителност на обучението по бакалавърски програми е 3,8 години. Броят на новоприетите студенти с чуждестранни дипломи, даващи право на достъп до висше училище, е важен фактор за растежа на университетските ресурси. С въвеждането на реформата от Болоня обаче положението се променя и това се взема пред вид при изготвяне на дългосрочните прогнози. За последните 12 години се наблюдава постоянно нарастване на всички новоприети чуждестранни студенти с 8-9% годишно (нарастването при швейцарските студенти е по-малко от 2%), което съответства на нарастване със 175% за целия период. Нарастването на международната мобилност в страните от ОИСР през периода 2000-2007 г. е средно 135%. Тези резултати се дължат на конкуренцията между висшите училища и стремежа на всички развити държави да привлекат най-талантливите студенти от цял свят не само да ги обучават, а и да ги задържат на техния трудов пазар.

Предположения:

- Сценарий “неутрален”: увеличаване на новоприетите чуждестранни студенти в ба-

калавърски програми с 4% годишно до 2012 г. и със стабилни темпове до 2019 г.

- Сценарий "тенденция": увеличаване на новоприетите чуждестранни студенти в бакалавърски програми с 8% до 2012 г. (+ 4% годишно за периода 2013-2019 г.).

Делът на чуждестранните студенти, които са завършили успешно бакалавърски програми, е 71% (76% за студентите от Швейцария). Обучението в тази степен е със средна продължителност четири години. В следващите години се очаква удвояване на броя на германските студенти, които желаят да следват в швейцарски университети, тъй като Германия вероятно ще намали броя на приеманите студенти, а и през 2012 г. изискванията в страната за прием в университет се променят, като в провинции Бавария и Баден-Вюртемберг два випуска ще напуснат едновременно средното образование.

Все повече са желаещите с висше специализирано образование да продължат обучението си в швейцарски университет. Този преход между различните видове висши училища засяга всички специалности и университети. По-често мъжете (2/3) са тези, които преминават от висше специализирано към университетско образование. Последните данни показват, че около 4% от всички лица с висше специализирано образование и придобита бакалавърска степен желаят да се обучават по магистърски програми в университет.

Предположения:

- Сценарий "неутрален": стабилен коефициент на преминаващите от бакалавърска степен, придобита във висше специализирано училище към университет.

- Сценарий "тенденция": увеличаване на коефициента на преминаващите от бакалавърска степен, придобита във висше специализирано училище към университет с 0,4% годишно.

• Прием и обучение по магистърски програми

Броят на новоприетите студенти в ма-

гистърски програми продължава да нараства. Това се дължи на увеличаване броя на студентите, които са придобили бакалавърска степен в Швейцария. През последните пет години обаче около 20% от студентите, които са започнали обучение по магистърска програма, преди това са придобили бакалавърска степен или ОКС "Дипломиран специалист" в чужбина. Понастоящем е предприета методическа промяна. Тя улеснява както чуждестранните студенти, завършили в Швейцария бакалавърска програма, да продължат по магистърска програма, така и тези чужденци, които идват в Швейцария само за обучение по магистърска програма. Тъй като в следващите години предлагането на магистърски програми в определени университети ще се разшири, се предполага, че броят на чуждестранните студенти, които започват обучение директно в магистърски програми ще е пропорционален на броя на новоприетите студенти, които преминават от бакалавърска към магистърска програма. Коефициентът на преминаване от бакалавърска степен, придобита в Швейцария, към магистърска програма трябва да достигне 87%. Най-висок дял се очаква при техническите науки (98%), право (97%) и точните и природните науки (93%).

Средната продължителност на обучението по магистърски програми е около 2,4 години, като съществуват значителни разлики при мъжете и жените или между студенти с чуждестранна диплома, даваща право на достъп до висше образование, и тези с швейцарска диплома. Общият коефициент на успешно завършилите магистърски степени през 2006 г. е около 87%. Прогнозите са за коефициенти от 75% за хуманитарните и социалните науки и 90% за точните и природните науки.

• Прием и обучение на докторанти в университетите

Съотношението между броя на завършилите докторски програми и тези, които до пет години преди това са придобили ОКС "Дипломиран специалист" не се променя от 30 години. От друга страна, делът на чуж-

гестранните докторанти нараства постоянно и бързо. Коефициентът на преминаващите от дипломиран специалист към докторска програма при мъжете е намалял значително. При жените обаче не се наблюдава спад. Следователно през периода 2009-2018 г. се очаква стабилен дял на новоприети докторанти от общия брой на придобилите магистърски степени и нарастване на броя на новоприетите докторанти от чужбина.

➤ Студенти в специализирани висши училища

Предположенията за специализираните висши училища са подобни на тези за университетите. Към факторите, които определят специфичните особености на този вид висши училища, са преди всичко ограниченията в приема, най-вече в здравеопазването, както и някои структурни изменения в тях, които влизат в сила от 1 януари 2010 г. Преходът от завършено средно профилирано училище към специализирано висше училище, особено в областта на икономиката и услугите, най-често се осъществява след успешно положена матура в средно търговско училище. Общият коефициент на преминаване се е увеличил от 50% през 2004 г. на 60% през 2007 г. Този дял би могъл да нарасне до

70% до 2015 г. поради големия интерес към търговските специалности и техническите науки.

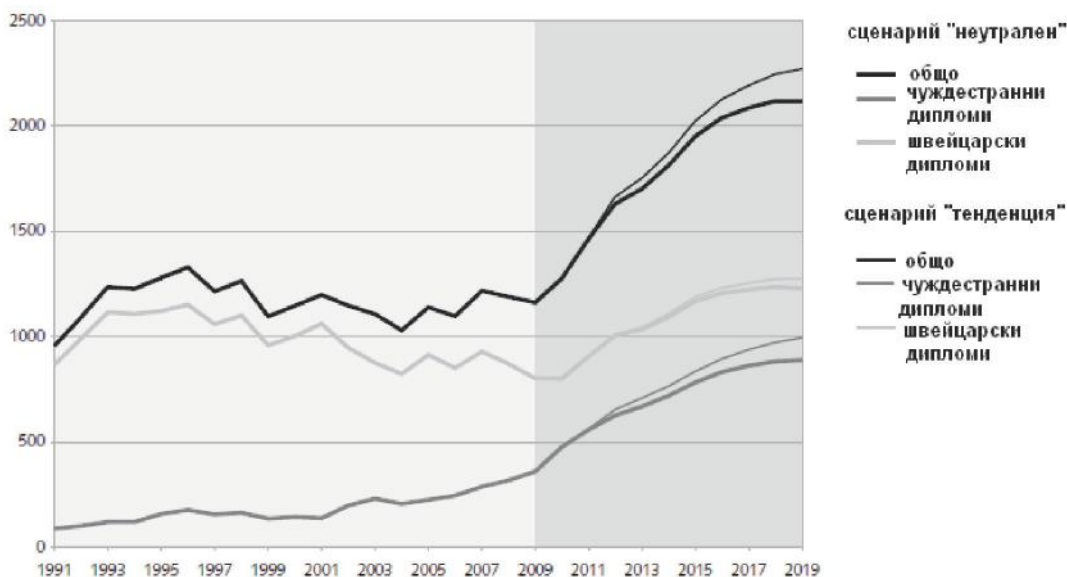
Предположения:

- Сценарий "неутрален": увеличаване на коефициента на преминаващите с диплома за средно профилирано образование с търговска специалност към специализирано висше училище до 2012 г. с 1% годишно при мъжете и 1,4% при жените и последваща стабилизация.

- Сценарий "тенденция": увеличаване на коефициента на преминаващите с диплома за средно профилирано образование с търговска специалност към специализирано висше училище до 2012 г. с 2% годишно при мъжете и 2,8% при жените, а след това в периода 2012-2019 г. стабилен растеж с 1% при мъжете и 1,4% при жените.

Преходът между успешно завършилите гимназия и придобитата от матура диплома за достъп до висше образование към специализирано висше училище също показва тенденция към леко увеличаване, особено в областта на икономиката и услугите. Той обаче се осъществява в повечето случаи няколко години след завършване на гимназията, тъй като обикновено се предшества от постъпва-

Фигура 2. Брой на придобитите бакалавърски (или ОКС Lizenziat/Diplom) и магистърски степени в техническите науки според дипломата, даваща право на достъп до висше образование, през периода 1991-2019 година

не в университет. Между 2004 и 2007 г. коефициентът на преминаване от гимназиално обучение към специализирано висше училище в областта на икономиката и услугите е средно 0,5% годишно при жените и 0,2% при мъжете. През 2009 г. около 800 лица успешно завършили гимназия са следвали в областта на икономиката и услугите. Това означава, че понастоящем около 5% от лицата, завършили гимназия и придобили диплома за достъп до висше образование, продължават своето образование в сферата на икономиката и услугите в специализирано висше училище.

Предположения:

- Сценарий "неутрален": постоянен коефициент на преминаване от гимназиално обучение с диплома за достъп до висше образование към специалност "Икономика и услуги" в рамките на целия прогнозен период.

- Сценарий "тенденция": увеличаване на коефициента на преминаване от гимназиално обучение с диплома за достъп до висше образование към специалност "Икономика и услуги" до 2019 г. с около 0,13% годишно за мъжете и 0,23% за жените.

Броят на новоприетите студенти с чуждестранни дипломи в бакалавърски програми на специализирано висше училище се увеличава със стабилни темпове през последните 5 години. През 2005 г. този брой е 1530, а през 2009 г. – 1890 (увеличение с около 23%). Около 25% от тези студенти се обучават в специалността "Икономика и услуги".

Предположения:

- Сценарий "неутрален": ежегодно увеличаване на броя на новоприетите студенти с 3% до 2012 г. и последващо стабилизиране.

- Сценарий "тенденция": до 2012 г., както при сценарий "неутрален", а за периода 2012-2019 г. – годишно нарастване с 1,5%.

Преминаване от бакалавърска към магистърска степен

При магистърската степен в специали-

зирано висше училище се наблюдава подобно развитие, както при магистърска степен в университет. През 2009 г. коефициентът на преминаване от бакалавърска към магистърска програма веднага след придобиването на бакалавърска степен е 12,3% (2008 г. – 9,5%). Понастоящем около 6% от студентите продължават обучението си в магистърска програма една или няколко години след придобиване на бакалавърска степен. Тези коефициенти са съществено по-високи в сходните специалности в германските специализирани висши училища. Според Информационната система за висше образование на Германия около 40% от бакалаврите от специализираните висши училища завършват магистърска степен в същия вид висше училище. Ситуацията в Германия, където специализираните висши училища съществуват от дълги години и са с добри традиции, води до извода, че при дългосрочното развитие на висшето специализирано образование и в Швейцария могат да се очакват подобни резултати. Тези предвиждания са свързани преди всичко с разходите за магистърска степен в специализирано висше училище, със стратегическите политически решения, с поведението на студентите или с очакванията на трудовия пазар, които биха могли да повлияят на коефициента на преминаване към магистърска степен.

Предположения:

- Сценарий "неутрален": същите коефициенти на преминаване от бакалавърска към магистърска степен, каквито се наблюдават до 2009 г. в отделните специалности и висши училища.

- Сценарий "тенденция": с 20% по-висок коефициент на преминаване в сравнение със сценарий „неутрален“.

В специализираните висши училища магистърските програми са въведени през 2008 г., но вече се радват на огромен интерес от страна на чуждестранните студенти. През 2009 г. 712 студенти от чужбина са постъпили в магистърски програми, от които 115 в специалност "Икономика и услуги" и 320 – в областта на музиката. В специалност

“Техника и ИТ технологии” гелът на новоприетите чужденци е под 10%, а в някои специалности той надвишава 20%.

➤ **Студенти във висшите педагогически училища**

Общи предположения

От 2010 г. студентите във висшите педагогически училища се разглеждат отделно от тези в специализираните висши училища. Чрез този нов момент в изготвянето на анализи и предположения за висшето образование могат да се получат независими резултати и да се изготвят подробни прогнози. Това е от важно значение, защото през следващите години има голяма вероятност да нарасне потребността от учители, тъй като се очаква голям брой от учителите да се пенсионират и да се увеличи броят на учениците в началното училище.

Предположения във връзка с Болонската реформа

Броят на новоприетите студенти с чуждестранна диплома в бакалавърски програми на висшите педагогически училища се е удвоил през последните три години. Повечето от тези студенти се подготвят по специалности за предучилищно, основно и средно образование.

Предположения:

- Сценарий “неутрален”: годишно увеличение с 9% до 2012 г.

- Сценарий “тенденция”: до 2012 г., както при сценарий “неутрален”, а за периода 2012-2019 г. годишно увеличение с 4,5%.

Включването на магистърската степен в сценариите за висшите педагогически училища се осъществява в прогнозния модел на същия принцип, както при другите видове висши училища. През 2009 г. около 13% от бакалаврите са продължили своето обучение по магистърска програма в годината, в която са придобили бакалавърска степен. Тук обаче се наблюдават съществени различия

между отделните специалности. При програмите за обучение на учители за предучилищното и началното образование коефициентът на преминалите в същата година е под 1%, а много често тези студенти избират друга специалност. При студентите от специалностите за обучение на учители за основното образование този дял е почти 50%.

Предположения:

- Сценарий “неутрален”: съгласно коефициентите на преминаване, които са установени в отделните специалности и висши педагогически училища до 2009 г.

- Сценарий “тенденция”: с 20% по-висок коефициент на преминаване в сравнение със сценарий „неутрален”.

➤ **Преподаватели**

Новото през тази година е формирането на броя на преподавателите в зависимост от броя на студентите. Въз основа на проучване за персонала на университетите резултатите показват, че средно годишно 5,9% от преподавателския състав се сменя. Разликите при швейцарските и чуждестранните преподаватели са незначителни. Същото се установява и при жени и мъже преподаватели. Наблюдават се обаче следните изключения:

- Постоянно увеличаване на процента на напуснали преподаватели мъже на 65- и 66-годишна възраст, което означава, че пенсионирането при мъжете в тази възраст се превръща в практика. През 2005 г. 75% от мъжете преподаватели между 64 и 65 години са пожелали да се пенсионират, а в периода 2007-2008 г. този дял е спаднал до около 50%.

- Значителни разлики между мъжете и жените преподаватели на 60-62-годишна възраст с по-голям дял напуснали жени (средно 11%) в сравнение с мъжете (средно 3%).

Средната възраст на новоназначените преподаватели за периода 1995-2009 г. е 43,6 ± 0,2 години за мъжете и 41,9 ± 0,3 за жени-

те. Наблюдават се обаче съществени различия в отделните специалности. Основните резултати от проведените анализи могат да бъдат обобщени, както следва:

- Делът на чуждестранните граждани от общия брой на новоназначените преподаватели стремително нараства в повечето специалности. На национално ниво, където делът им за периода 2007-2009 г. е средно 56%, се забелязва значително нарастване спрямо швейцарските граждани. Тенденция към по-голямо увеличаване на новоназначени чуждестранни преподаватели се забелязва и в отделните специалности (икономика, точни и природни науки и технически науки).
- Делът на жените чуждестранни граждани от общия брой на чуждестранните преподаватели нараства постоянно със

същите темпове, както при швейцарските преподавателки. През 2009 г. този дял в размер на 28% е най-висок от началото на водене на статистика. Възходяща е тенденцията при хуманитарните и социалните науки. В останалите специалности резултатите не се различават съществено.

- Делът на жените швейцарски граждани от общия брой на швейцарските преподаватели през 2009 г. е 26%. Периодът между получаването на докторска степен и назначаването за професор се измерва на базата на разликата в съотношението между жените и мъжете. Вероятността една жена с докторска степен да стане професор е нараснала значително, но все още е с 30% по-ниска в сравнение с мъжете.

Източник:

Bildungsperspektiven Szenarien 2010–2019 für die Hochschulen –

<http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/themen/15/22/publ.html?publicationID=4050>

Ю. Дичева

ЦИФРИ И ФАКТИ

РАЗХОДИ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ В СТРАНИТЕ ОТ ЕС Преки публични и частни разходи за висше образование в % от БВП (2008 г.)

	Преки публични разходи	Частни разходи	Преки публични + частни разходи
Дания	1,57	0,7	2,27
Кипър	0,91	0,89	1,8
Финландия	1,62	0,08	1,7
Латвия	0,92	0,72	1,64
Румъния	1,08 (2007)	0,53 (2007)	1,6 (2007)
Холандия	1,07	0,47	1,54
България	0,83	0,69	1,53
Полша	1,03	0,5	1,53
Швеция	1,36	0,17	1,52
Белгия	1,19	0,3	1,5
Франция	1,15	0,32	1,47
Ирландия	1,14	0,24	1,38
Литва	0,89	0,44	1,33
Австрия	1,12	0,2	1,32
EU-27	0,92	0,39	1,3
Португалия	0,81	0,49	1,3
Германия	0,98	0,25	1,23
Испания	0,96	0,26	1,22
Великобритания	0,39	0,83	1,22
Естония	0,96	0,26	1,21
Чехия	0,92	0,27	1,2
Словения	0,93	0,18	1,11

Източник: Евростат (липсват данни за Гърция, Люксембург и Малта)

Устойчивите и ефективните инвестиции са важно условие за качествено висше образование. В таблицата са представени значителните различия в дела от националния БВП, които страните членки отделят за висше образование и относителното равновесие между публичните и частните разходи. През 2008 г. преките разходи за висше образование в ЕС, които включват общо публичното и частното финансиране, са средно 1,3% от БВП, като те варират между 1,1% в Словакия до почти 2,3% в Дания.

Източник:

Modernisierung der Hochschulbildung – Zahlen und Fakten -

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/613&format=HTML&aged=0&language=DE&guiLanguage=en>

Ю. Дичева

По-голяма част от разходите за висше образование идва от публичния сектор, въпреки че и частните разходи са значителни. В Дания, България, Кипър и Великобритания те са около или надхвърлят 0,7% от БВП. Разходите за висше образование в ЕС са значително по-ниски, отколкото в САЩ. Там частните и публичните инвестиции са общо 2,7% от БВП (2008 г.).

Преките публични разходи включват разходи за висше образование, включително за изследвания и развитие, но не и за стипендии.

СТУДЕНТСКИ ТАКСИ ЗА ОБУЧЕНИЕ В ЕС

Натискът върху публичните финанси е един от факторите за нарастващата тенденция в ЕС да се въведат студентски такси или за тяхното повишаване. В Европа има голямо разнообразие от такси за обучение и системи за подпомагане на студентите. В

някои страни членки висшето образование се финансира до голяма степен от частни средства чрез студентските такси, докато в други страни не се плащат такива както за местните, така и за чуждестранните студенти от страните на ЕС.

Най-често срещаните студентски такси за бакалавърска и магистърска степен за учебната 2009-2010 г. (в евро, СПС⁵)

	Бакалавърска степен	Магистърска степен
Австрия	няма такси	няма такси
Белгия (Германска общност)	326	няма данни
Белгия (Фламандска общност)	587	587
Белгия (Френска общност)	559	559
България	668	668
Великобритания (Англия, Уелс, Сев. Ирландия)	3 785	7 393
Великобритания (Шотландия)	0/2 136 ⁶	3 990
Германия	187	187
Гърция	няма такси	3 844
Дания	няма такси	няма такси
Естония	2 037	2 037

⁵ СПС - Стандарт на покупателната способност е изкуствено въведена референтна валута, която се използва от ЕС с цел да се сравняват стойностите на стоките и услугите между страните членки. Тази стойност се получава с помощта на обменния курс, който изравнява покупателната способност на различните национални валути.

⁶ Не се заплащат такси за граждани на Великобритания, които живеят извън Шотландия.

Ирландия	1 252	5 007
Испания	763	1 271
Италия	1 039	няма данни
Кипър	няма макс	6 560
Латвия	1 785	3 885
Литва	2 646	3 307
Люксембург	няма данни	няма данни
Малта	470	1 680
Полша	69	69
Португалия	няма данни	няма данни
Румъния	993	993
Словакия	15	15
Словения	1 916	2 161
Унгария	1 968	2 457
Финландия	няма макс	няма макс
Франция	147	198
Холандия	1 484	1 484
Чехия	28	28
Швеция	няма макс	няма макс

Източник:

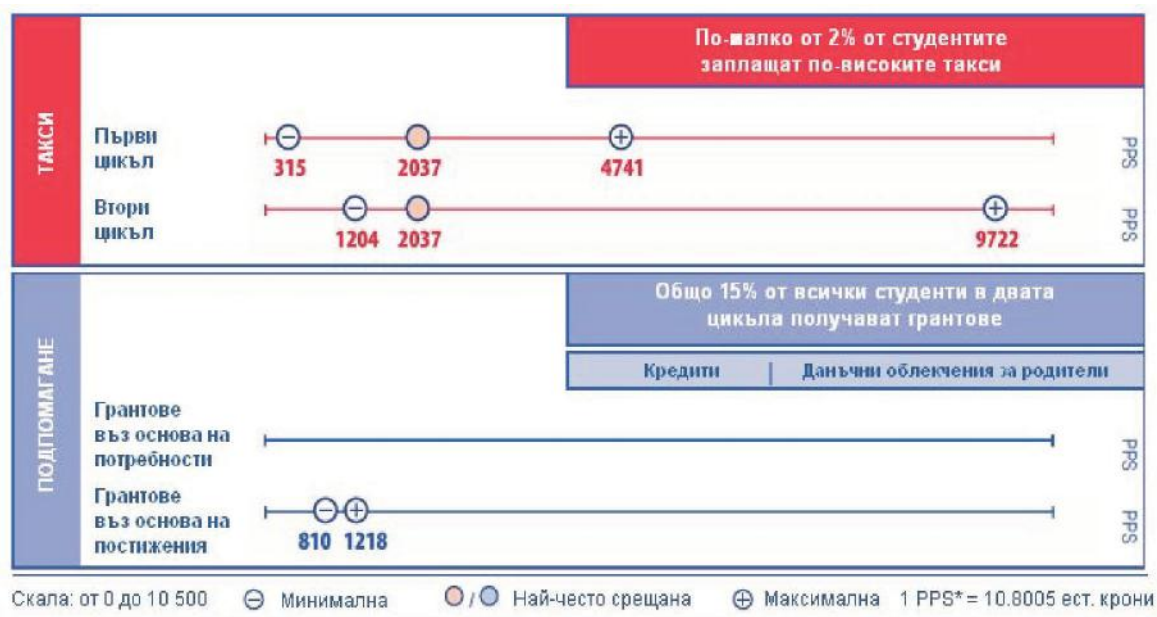
Modernisierung der Hochschulbildung – Zahlen und Fakten -

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/613&format=HTML&aged=0&language=DE&guiLanguage=en>

Ю. Дичева

ТАКСИ И ПОДПОМАГАНЕ НА СТУДЕНТИТЕ В ЕСТОНИЯ

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

*Стандарт за покупателна способност (Purchasing Power Standard)

КЛЮЧОВИ ОСОБЕНОСТИ

Такси

- Студентите, приети във висши училища, финансирани от държавата, не заплащат такси. Те се приемат според резултатите от зрелостните изпити в края на средното образование.

- Студентите, които не са приети във финансирани от държавата институции, заплащат такса. Институциите за висше образование определят собствени такси. Сумата зависи от разходите за обучение и от търсенето на специалността. Размерът на таксите не може да бъде увеличен с повече от 10% между две академични години.

Подпомагане

- *Грантове* се предоставят на около 15% от всички редовни студенти общо за първия и втория цикъл на висшето образование. Размерът на основния грант е 875 естонски крони (55,92 евро) месечно, а допълнителният грант възлиза на 440 естонски крони (28,12 евро) на месец. Предоставят се предимно въз основа на академични постижения.

- Редовните студенти могат да кандидатстват за гарантирани от държавата *кредити*.

- *Данъчните облекчения за родителите* зависят от статута на студентите и гражданското им състояние (възраст, семейно положение и гр.).

- Няма *семејни надбавки*.

Източник:

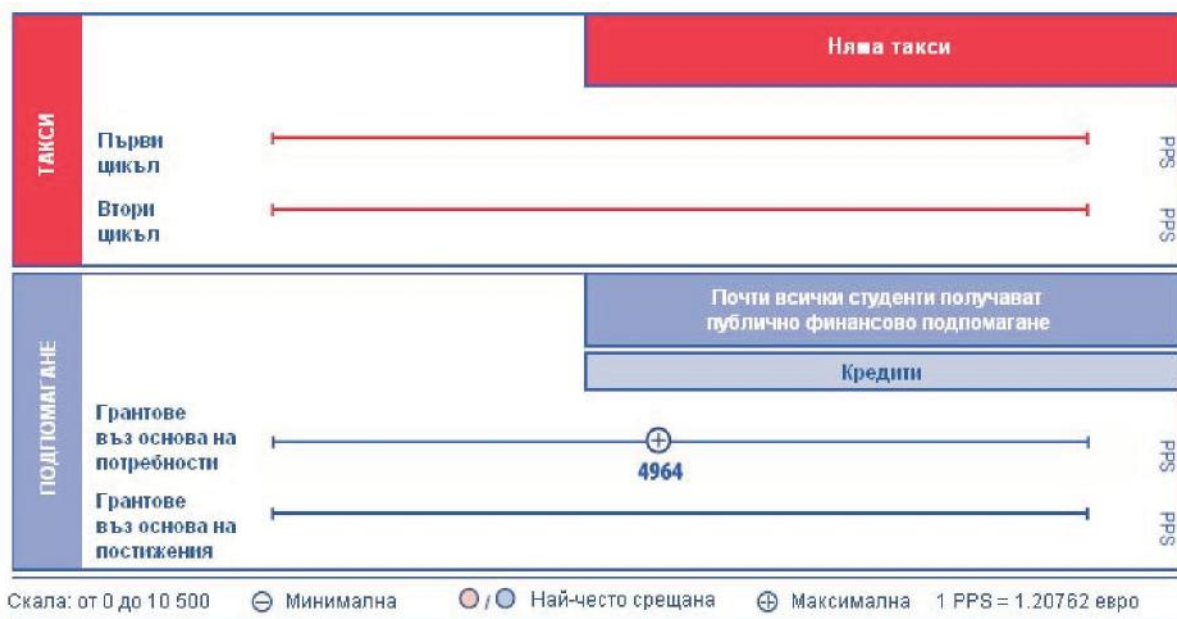
Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension 2011

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131EN.pdf

Л. Рачева

ТАКСИ И ПОДПОМАГАНЕ НА СТУДЕНТИТЕ ВЪВ ФИНЛАНДИЯ

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

КЛЮЧОВИ ОСОБЕНОСТИ

Такси

- Няма студентски такси.

Подпомагане

- Грантове за обучение (SG) се предоставят за редовната продължителност на обучението и зависят от възрастта и от това дали студентът живее с родителите си. Сумите варират от 55 до 298 евро на месец.
- Добавката за жилище (HS) покрива 80% от наема на студенти, които живеят самостоятелно. Максималната сума е в размер на 201,60 евро на месец.
- SG и HS са достъпни само ако годишният доход на студента е под 11 850 евро.
- Кредит за обучение могат да получат студентите, които са одобрени за SG и тези, които са на възраст 18-19 години и не

живеят с родителите си (в зависимост от дохода на родителите).

- Няма данъчни облекчения за родители и семейни надбавки.

Планирани реформи

От 1 август 2011 г. се променят регламентите за финансово подпомагане, като се набляга в по-голяма степен на напредъка в обучението на студентите. Новото законодателство повишава минималния брой кредитни точки за академична година, необходими на студентите за получаване на финансова помощ. От есента на 2011 г. финансовата помощ за нови студенти се отпуска въз основа на двуцикълната система дори когато студентът е приет само във втория цикъл. Максималният брой месеци, за които може да се получава финансова помощ, е 37 за първия цикъл и 28 за втория цикъл, но общият брой месеци не може да надвишава 55.

Източник:

Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension 2011 - http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131EN.pdf

Л. Рачева

ТАКСИ И ПОДПОМАГАНЕ НА СТУДЕНТИТЕ В ЧЕХИЯ

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

*Стандарт за покупателна способност (Purchasing Power Standard)

КЛЮЧОВИ ОСОБЕНОСТИ

Такси

- Таксите са свързани само с процедурите за прием и се заплащат еднократно за цикъл.

- Студентите, които надхвърлят редовната продължителност на обучение от поне една година, заплащат такси. Минималната такса е в размер на 8 823 чешки крони (344,57 евро) и се определя въз основа на средните разходи за един студент от държавния бюджет. Законодателството не определя максимална такса.

- Студентите, които изучават втора или следваща програма за придобиване на степен, заплащат такси, като максималната е 2 941 чешки крони (114,86 евро).

- Студентите в учебните програми на чужд език също заплащат такси за обучение, като законодателството не определя максимален размер.

Подпомагане

- **Стипендии** могат да се отпускат въз основа на отлични постижения в обучението, за научни изследвания, хуманитарни

ни или други дейности.

- Стипендии се предоставят на студенти от региони, различни от местоположението на институцията за висше образование, като стипендията за настаняване е 6 250 чешки крони (244,08 евро) годишно.

- Социални стипендии се предоставят на студенти в неравностойно финансово положение в размер на 16 200 чешки крони (632,67 евро) годишно.

- Няма публично субсигурани кредити.

- Предоставят се *семејни надбавки*. Те зависят от финансовото състояние и са предназначени за семейства на студенти на възраст до 26 години. Сумата възлиза на 700 чешки крони (27,34 евро) на месец и се изплаща, ако доходът на семейството е 2,4 пъти под екзистенциалния минимум.

- Предлагат се *данъчни облекчения* за родителите. Данъчните облекчения за всяко дете, което се издържа от семейството (студент на възраст до 26 години) е 11 604 чешки крони (453,18 евро); ако детето е с увреждания, сумата нараства два пъти до 23 208 чешки крони (906,35 евро).

Източник:

Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension 2011

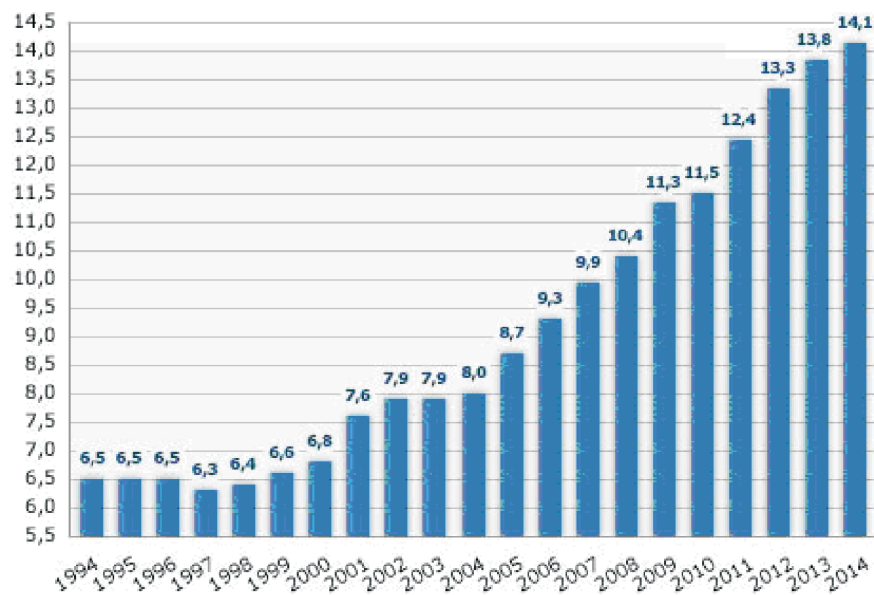
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131EN.pdf

Л. Рачева

СРЕДСТВА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И ИЗСЛЕДВАНИЯ, ПРЕДОСТАВЕНИ ОТ ФЕДЕРАЛНОТО ПРАВИТЕЛСТВО НА ГЕРМАНИЯ

Предоставени средства за образование и изследвания за периода 1994-2014 от Министерството на образованието и изследванията

Данните са в млрд. евро

източник: BMBWF

За да увеличи пропускливостта между професионалното и академичното образование, федералното правителство предоставя до 2018 г. общо 250 млн. евро за конкурса „Израстване чрез образование: отворени висши училища“.

Източник:

http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/jahresbericht2011/DE/Deutschland__wird__Bildungsrepublik/Bildung__Hochschulbildung/bildung-hochschulbildung__content,layoutVariant=Druckansicht.html

Я. Панова

НОВИ ИНФОРМАЦИОННИ ПРОДУКТИ НА НАЦИД

ФРАНЧАЙЗ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

реферативен обзор, 28 стр., 6 реферата, 11 изт.

Представена е същността на франчайзинга и прилагането му във висшето образование. Разгледани са тенденциите в износа на висше образование на международния пазар и външната търговия в областта на висшето образование чрез международна студентска мобилност. Посочени са международните рамки за регулиране и осигуряване на качеството на транснационалното висше образование, както и международните и национални политики в областта на франчайз образованието. Представена е практиката във Великобритания.

МАНДАТ НА РЕКТОРИТЕ НА ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА В ЕВРОПА

реферативен обзор, 11 стр., 21 анотации, 23 изт.

Чрез кратки анотации са представени правната рамка и продължителността на мандатите на ректорите на висшите училища в 21 европейски страни. Има данни за Австрия, Белгия (Германска общност), Великобритания, Германия, Гърция, Естония, Италия, Норвегия, Латвия, Литва, Полша, Португалия, Румъния, Русия, Словакия, Унгария, Финландия, Франция, Чехия, Швейцария и Швеция.

МНОГООБРАЗИЕ И РАЗЛИЧИЯ В СФЕРАТА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В СТРАНИТЕ ОТ ЕС

реферативен обзор, 48 стр., 15 реферата, 13 изт.

Направен е преглед на многообразието и различията във висшето образование в Австрия, Великобритания, Германия, Дания, Люксембург, Полша, Холандия, Чехия и Швейцария. Разгледани са въпросите за съвместните образователни степени, моделите за външно управление на висшето образование, финансирането на висшите училища, таксите за обучение, кредитирането и финансирането на студентите и осигуряването на качество на висшето образование.

СТРУКТУРА ЗА АКРЕДИТАЦИЯ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ ВЪВ ФИНЛАНДИЯ

реферативен обзор, 6 стр., 1 реферат, 2 изт.

Разглежда се структурата за акредитация на висшето образование във Финландия. Национален орган по акредитация на университетите е Финландският съвет за оценка на висшето образование. Представят се използваният модел за оценка, критериите за оценяване, процесът на оценяване и водената документация.

СТРУКТУРА ЗА АКРЕДИТАЦИЯ В ЕСТОНИЯ

реферативен обзор, 22 стр., 1 реферат, 5 изт.

Качеството на висшето образование се оценява от независимата Естонска агенция по качество на висшето образование. Представени са изискванията за институционална акредитация в Естония и принципите, на които тя се основава. Посочени са условията и процедурата за институционална акредитация и въпросите за управление на финансовите ресурси. Разгледани са въпроси, свързани с функциите на комисиите за оценяване и

принципите за тяхното формиране, изготвянето на докладите и вземането на окончателно решение, оспорване на акредитацията.

СТРУКТУРА ЗА АКРЕДИТАЦИЯ ВЪВ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

реферативен обзор, 10 стр., 1 реферат, 5 изт.

Съдържа кратка информация за органите за акредитация, процеса на вътрешен и външен контрол на качеството. Посочени са целите на институционалната акредитация във Великобритания, правната рамка и използваната документация. Проследява се процесът на изготвяне на самооценка и структурата на документа за самооценка (SED) и на писменото студентско изложение (SWS). Представени са основните принципи и предстоящите промени в процеса на институционална акредитация в Англия и Северна Ирландия.

ЕВРОПЕЙСКА АСОЦИАЦИЯ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ (ENQA)

реферативен обзор, 10 стр., 2 реферата, 1 изт.

Подробно са описани структурата, мисията и основните цели на ENQA. Представени са основни данни за националните агенции за осигуряване на качеството в областта на висшето образование от държавите членки на Европейското пространство за висше образование. Посочени са осемте критерия, на които трябва да отговарят агенциите за пълноправно членство в ENQA.